

LUONNOS 09.03.2020

Yrittäjyysstrategia

Hallitusohjelmassa on tavoitteena monipuolistaa elinkeinorakennetta ja kannustaa kestäväan kasvun erityisesti PK-yrityksiä siten, että sekä kasvuhakuisten ja -kykyisten PK-yritysten määrä kasvaa koko Suomessa ja että yritykset kasvavat kaikilla toimialoilla kannattavasti ja sitä kautta luovat työllisyyttä ja hyvinvointia kattavasti koko Suomeen. Erityistä painoa on asetettu pyrkimykselle helpottaa aloittavien ja PK-yritysten toiminnan edellytyksiä.

Hallitusohjelmassa on annettu tehtäväksi laatia yrittäjyysstrategia, joka ottaa huomioon eri kokoiset yritykset sekä nuoret kasvuyritykset. Strategia sisältää hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti yksinyrittäjien aseman ja mikroyritysten työllistämisen edistämisen, luovan alan arvomuodostuksen ja liiketoimintamallien kehittämisen, PK- ja midcap-yritysten kasvuhakuisuuden ja kansainvälistymisen tukemisen sekä suurten veturiyritysten kanssa tehtävän vienninedistämisen. Yrittäjyysstrategia on yksi keskeisimmistä toimenpidekokonaisuuksista hallitusohjelman Elinvoimainen Suomi –teemassa. Muut keskeiset Yrittäjyysstrategian kanssa yhteen sovitettavat toimenpiteet ovat Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma, kotimaisen omistajuuden ohjelma, TKI-tiekartta kohti TKI-investointien 4 %:n tavoitetta BKT:sta sekä kiertotalouden edistämisohjelma. Hallitusohjelmassa on määritelty laadittavaksi myös kestäväan kasvun strategia, joka muodostanee jatkossa kasvun laajemman tiekartan.

Yrittäjyysstrategian tavoitteena on lisätä luottamusta siihen, että yritysten kannattaa työllistää, kehittää liiketoimintaa ja investoida Suomessa ja että yrittäjäksi kannattaa ryhtyä. Lisäksi strategian tavoitteena on lisätä Suomen houkuttelevuutta, jotta osaavat ulkomaiset työntekijät ja opiskelijat haluavat työllistyä Suomeen tai toimia yrittäjinä Suomessa ja että Suomi on myös kiinnostava investointien kohdema.

Yrittäjyysstrategia on keskeinen osa hallituksen yrittäjyyspolitiikkaa. Yrittäjyysstrategia kokoaa hallituksen yrittäjyyden edistämiseen liittyvät toimenpiteet yhden sateenvarjon alle, jotta eri ministeriöiden vetovastuulla olevia toimenpiteitä ja jo käynnistyneitä toimenpiteitä koordinoitaisiin yhtenäisenä kokonaisuutena. Strategiaraportissa on laadittu yrittäjyyden tilannekuva ja jatkossa on tarkoitus ylläpitää ja seurata säännöllisesti tilannekuvan kehitystä. Tilannekuvan pohjalta on tunnistettu strategisia teemoja, joiden avulla pyritään vastaamaan tilannekuvassa tunnistettuihin haasteisiin. Strategisiin teemoihin on tunnistettu myös alustavasti teemoja konkretisoivia toimia tai toimenpiteitä, joita on tarkoitus määritellä tarkemmin erillisessä strategiaa toimenpaneavassa tiekartassa. Strategian rahoitusta vaativia toimenpiteitä toteutetaan valtion menokehysten puitteissa ja niistä päätetään JTS- ja talousarvioprosesseissa.

Yrittäjyysstrategian laadinnassa on hyödynnetty selvityshenkilöiden Jussi Järventaus ja Henrietta Kekäläinen laatimaa ehdotusta kansalliseksi yrittäjyysstrategiaksi¹. Lisäksi työssä on hyödynnetty selvityksiä ja raportteja sekä virkamiesten ja sidosryhmien näkemyksiä. Strategia on valmisteltu yhteistyössä poikkihallinnollisesti ministeriöistä ja TEM:n hallinnonalan virastojen ja laitosten edustajista koostuvassa Yrittäjyysstrategian ohjausryhmässä.

¹ Järventaus & Kekäläinen, Uudistuva työ ja yrittäjyys – visioista toteutukseen, TEM julkaisu 27/2018, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161072/TEMjul_27_2018_Uudistuva_tyo.pdf

Strategiassa esille nostetuilla asioilla on liittymäpintoja erityisesti hallitusohjelman toimeenpanoa valmistelevien työllisyyden edistämisen ministerityöryhmän alatyöryhmien työhön ja niissä valmistaviin toimenpide-ehdotuksiin. Näistä yrittäjyysstrategiaan keskeisimmin liittyvät osaamista ja työmarkkinoiden kohtaantoa, palkkatukea, työperäistä maahanmuuttoa, työlainsäädäntöä ja paikallista sopimista koskevat alatyöryhmät. Syksyn 2020 budjettiriiheen mennessä hallituksella tulee olla osoitettavissa päätösperäisesti toimenpiteet, jotka kasvattavat työllisten määrää 30 000 henkilöllä.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Tilannekuva.....	6
2.1 Suomen talouden suuret haasteet ja yrittäjyys	6
2.2 Yritysrakenne	10
Konserneihin kuuluvien PK-yritysten tuottavuus keskimääräistä korkeampaa.....	13
2.3 Kansainväliset vertailut yrittäjyyden edellytyksistä	14
2.4 Verotuksen tilannekuva.....	15
2.5 Sääntely Suomessa.....	17
2.6 Yrittäjän turvan tilanne	19
2.7 Kasvuyrittäjyys Suomessa	20
2.8 Digitalisaation hyödyntäminen	24
2.9 Osaaminen/Inhimillinen pääoma	25
2.10 Palveluiden räätälöinti erityisiin tarpeisiin ja tilanteisiin.....	27
Naiset yrittäjinä.....	27
Maahanmuuttajayrittäjät	28
Yksinyrittäjät.....	29
Omistajanvaihdokset kasvun paikkoina.....	29
3 Strategiset teemat	32
3.1 Ennustettava ja kilpailukykyinen yritysverotus	32
3.2 Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus yritysten kasvun tukena	32
3.3 Kasvuhakuisen yritystoiminnan lisääminen.....	33
3.4 Sääntelyn ja asioinnin sujuvoittaminen sekä toimivan kilpailun edistäminen.....	34
3.5 Yrittäjyys aluekehityksen ajurina.....	35
3.6 Yrittäjän uusi alkua, turva ja jaksaminen.....	35
3.7 Yrittäjille suunnattujen palveluiden räätälöinti erityisiin tarpeisiin ja tilanteisiin	36

1 Johdanto

Yrittäjyys on talouskasvun moottori. Yhdistämällä työtä ja pääomaa uusilla innovatiivisilla tavoilla yrittäjät luovat talouskasvua ja uudistavat talouden rakenteita paikallisesti, kansallisesti ja globaalisti. Yrittäjyyspolitiikassa käsitellään tärkeimpiä talouskasvuun vaikuttavia edellytyksiä kuten kanusteita, kilpailua, sääntelyä, tukia ja veroja. Näiden lisäksi yrittäjyyspolitiikka kattaa toimet, joilla edistetään yleistä yrittäjyyden toimintaympäristöä ja suhtautumista yrittäjyyteen.

Yrittäjyydellä on Suomessa pitkät perinteet. Olemme aina olleet ahkera ja uudistumiskykyinen kansa. Yrittäjämäinen ajattelu on ollut pienen kansan pärjäämisen tae. Yrittäjyyden rakenne on muuttunut vuosikymmenten aikana huomattavasti. Myös suhtautumisemme yrittäjyyteen on muuttunut myönteisemmäksi verrattuna aiempaan. Suomalaiset ja erityisesti nuoret suhtautuvat entistä suopeammin yrittäjyyteen ja yhä useampi harkitsee yrittäjyyttä².

Yrittäjyys ja yritykset ovat tärkeää suomalaiselle yhteiskunnalle monestakin syystä. Viime aikoina suurin osa uusista työpaikoista on syntynyt PK-yrityksiin ja niistä erityisesti nuoriin yrityksiin. PK-yritykset vastaavat kehittyneissä maissa (OECD-maissa) tyypillisesti noin 60 prosentista työllisyydestä ja 50 - 60 prosentista arvonlisäyksestä. Erityisesti nuoret PK-yritykset ovat monella tärkeitä vetureita uusien ideoiden ja teknologioiden kehittämisessä ja tuomisessa markkinoille. Toisaalta ei tule unohtaa, että suuret yritykset ovat merkittävästi tuottavimpia ja näiden yritysten kasvu on kansantalouden kannalta tärkeä väylä kohden korkeampaa tuottavuutta ja hyvinvointia. Suuremmat yritykset ovat myös tärkeitä uuden osaamisen sekä asiakkaiden tarpeisiin liittyvän tiedon levittämisessä yhteistyöyrityksiin ja erityisesti pienempiin yrityksiin. Huomionarvoista sekin, että digitalisaatio muuttaa myös yrittäjyyden dynamiikkaa siten, että nopea kasvu ja skaalautuminen ovat mahdollisia pienemmillekin yrityksille digitalisaation kautta.

Yritykset ovat tärkeitä yhteiskunnalle myös siksi, että mahdollistavat voimavarojen tehokkaan käytön sekä voimavarojen käytön tehostamisen. Mitä tehokkaammin yritykset hyödyntävät voimavarojaan, sitä tuottavampia yritykset ovat. Tuottavuus syntyy työpaikoilla – yrityksissä ja muissa yhteisöissä, joissa keskeisiä resursseja on osaava yritysjohto sekä osaavat työntekijät. Tärkeää on myös uusien innovaatioiden ja ratkaisujen hyödyntäminen, investoiminen tulevaisuuteen sekä ennen kaikkea yrittäjän into tavoitella kasvua ja sietää siihen liittyvää riskiä ja kyky ajatella strategisesti, myös globaaleilla markkinoilla. Myös yritysten kansainvälistyminen edellyttää tuottavuuden korkeaa tasoa.

Yrityksen kestävä kasvun edellytyksenä on tuottavuus. Tuottavuus voi aikaansaada yrityksille selkeää kilpailuetua, että yritysten kannattaa työllistää uusia työntekijöitä tai investoida uusiin koneisiin ja laitteisiin. Yhä useammin investoinnin kohde voi olla myös aineeton. Kasvu syntyy yritysten sisällä tai yritysten välisissä verkostoissa. Yritysten kasvuhaluukkuuteen voi vaikuttaa yrittäjyyspolitiikalla pääsääntöisesti vain epäsuorasti toimilla, jotka lisäävät yrittäjien luottamusta siitä, että yrittäjyyden toimintaympäristö on johdonmukainen, kannustava ja ennakoitavissa oleva.

Yritysten toimintaympäristön muutos on nopeutunut ja tullut vaikeammin ennakoitavaksi. Yrittäjyyttä, yrityksiä ja niiden kautta koko taloutta muovaavia muutosvoimia ovat mm. ilmaston muutos,

² Global Entrepreneur Monitor 2016, <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/globaali-gem-tutkimus-yli-puolet-kaikista-yrittajana-toimivista-odottaa>

teknologian kehitys (digitalisaatio, tekoäly, robotisaatio jne), globalisaatio, ikääntyminen ja kaupungistuminen sekä julkisen talouden paineet. Ne vaikuttavat yritysten liiketoimintamalleihin, kilpailuun ja niillä on vaikutus myös työn ja tuotannon organisointiin. Muutosvoimat lisäävät osaamisvaatimuksia kaiken kokoisissa yrityksissä, jotta niiden toiminta uudistuisi ja tuottavuus nousisi. Toisaalta muutosvoimat ja niihin reagointi tarjoavat myös suuria mahdollisuuksia yritystoiminnalle ja koko yhteiskunnan kehittymiselle.

Yrittäjyys on tärkeä teema myös Euroopan tasolla ja EU:ssa onkin valmisteilla parhaillaan PK-yritysstrategia, joka tullaan julkaisemaan tämän hetkisen tiedon mukaisesti maaliskuun alkupuolella (10.3.2020).

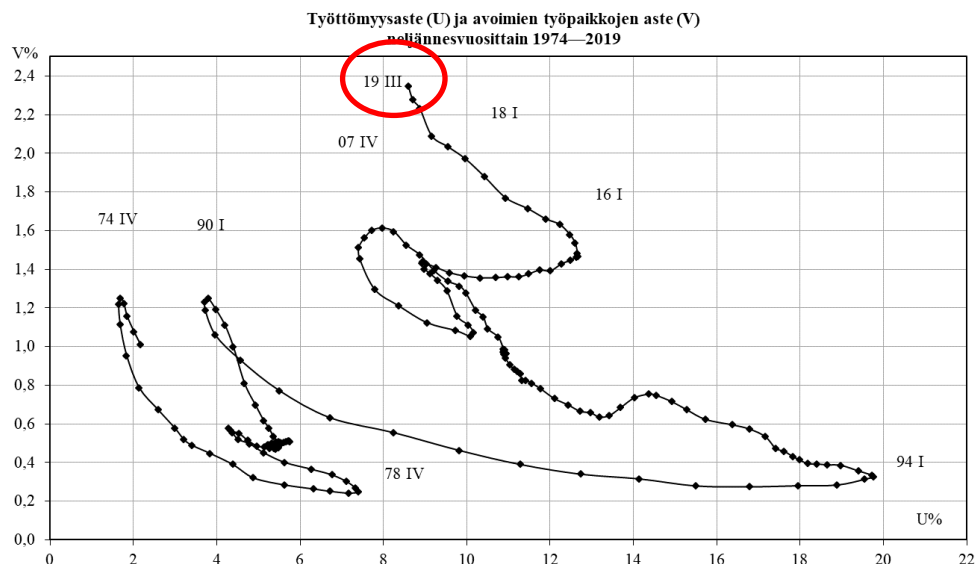
2 Tilannekuva

2.1 Suomen talouden suuret haasteet ja yrittäjyys

Yrittäjyyspolitiikalla voidaan puuttua eräisiin Suomen talouden suuriin ongelmiin: alhaiseen työllisyyteen ja mataliin investointeihin suhteessa kilpailijamaihin. Viime vuosina uudet työpaikat ovat syntyneet PK-yrityksiin, lukuun ottamatta pienimpiä mikroyrityksiä, joissa palkatun henkilöstön määrä on vähentynyt. Suomessa työvoimaa lisäävistä toimialoista korostuvat palvelu- ja rakennusala. Työpaikat ovat olleet pääsääntöisesti kokoaikaisia ja toistaiseksi voimassaolevia.

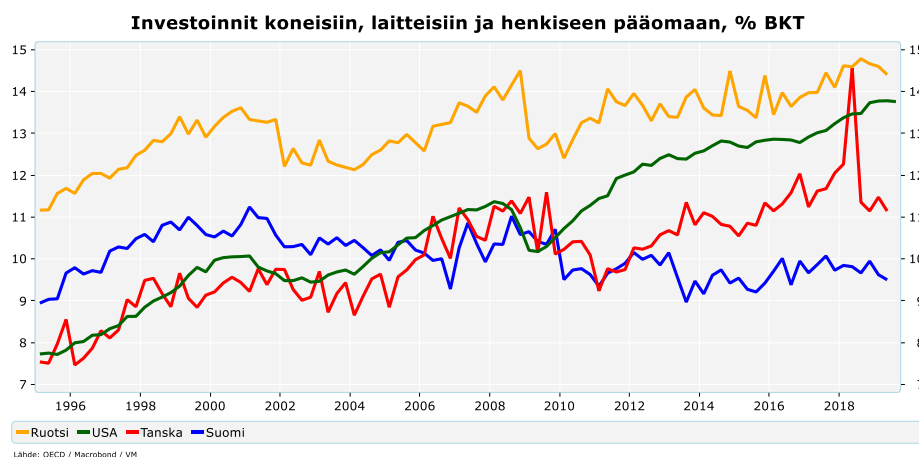
Suomen työmarkkinat ja talous eivät tällä hetkellä näytä suoriutuvan erityisen hyvin avoimien työpaikkojen täyttämisestä. Avoimien työpaikkojen määrä ja työttömyys ovat samaan aikaan korkealla tasolla, mikä kertoo vakavasta kohtaanto-ongelmasta. Syitä voi olla lähinnä kolme: työttömät ja työpaikat sijaitsevat eri alueilla (alueellinen kohtaanto), työnhakijoiden osaaminen ja työnantajien tarpeet eivät kohtaa (ammattillinen kohtaanto) tai työttömät eivät hae avoimia työpaikkoja (kannustin- ja informaatio-ongelmat). Eräs syy kohtaanto-ongelmalle on myös se, että osa työpaikoista on työehtoiltaan ja -olosuhteiltaan sellaisia, etteivät työnhakijat halua hakea niihin. Työnhakijat voivat esimerkiksi kokea työajat hankaliksi, palkkauksen huonoksi tai työpaikan maine voidaan kokea huonoksi tai ala huonomaineiseksi.

Pula osaavasta työvoimasta onkin noussut suurimmaksi kasvun esteeksi eri kyselyjen perusteella sekä kaupungeissa että maaseutualueilla.

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto

Investointien ja tuottavuuden heikko kehitys on Suomen talouskehityksen pitkän aikavälin kehityksen toinen suuri huolenaihe. Investoinnit, mukaan lukien aineettomat investoinnit, ovat Suomessa kehittyneet jo pitkään heikommin kuin tärkeimmissä vertailumaissa. Käytännössä yritysten investoinnit ja tuottavuus eivät ole kasvaneet 10 vuoteen³. Suomessa etenkin t&k-panosten, ICT-investointien ja tuottavuuden kehitys on ollut esimerkiksi Ruotsia heikompaa. Toisaalta kun tarkastellaan Nokia-toimialan ulkopuolista yrityssektoria, t&k-panostus on kasvanut tasaista vahvaa tahdilla. Erityisen vahvaa t&k-panostuksen kasvu on ollut ICT-palveluissa⁴.

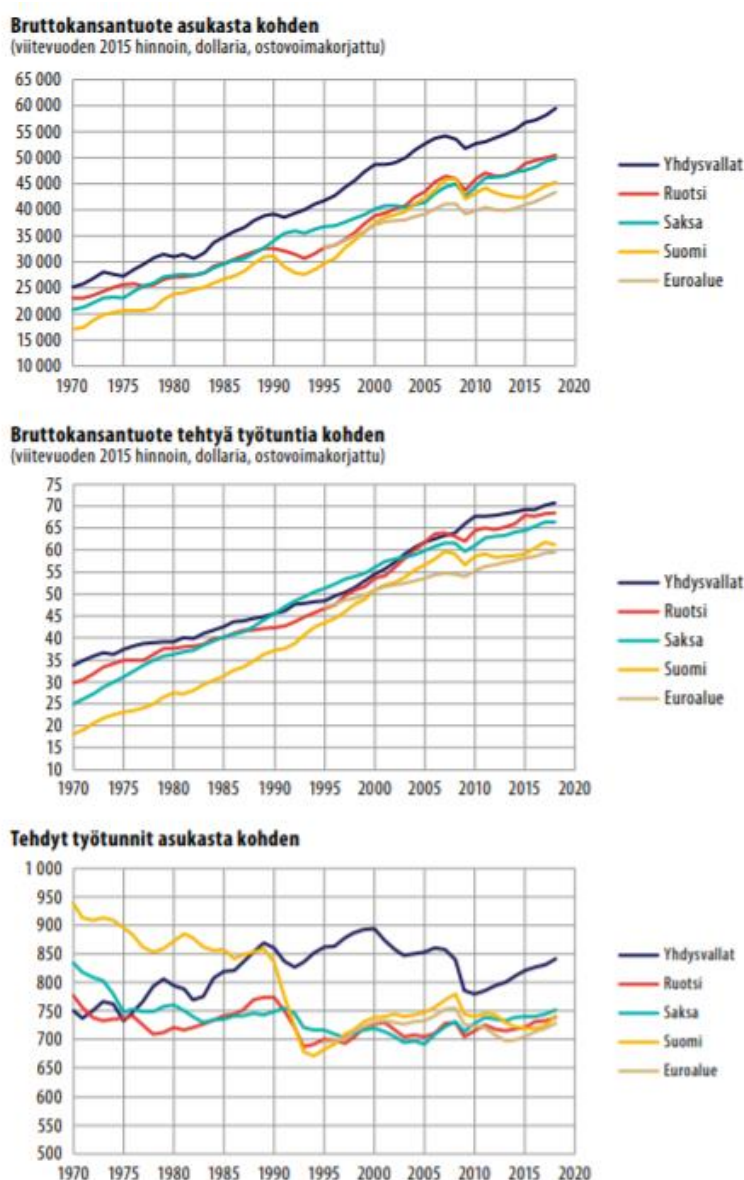

Suomen elintaso mitattuna BKT:lla henkeä kohden on noin 10 prosenttia Ruotsia alempana ja tämä aiheutuu yksinomaan **alemmasta työn tuottavuudesta**. Työpanoksen määrä työtunteina henkeä kohden mitattuna on samalla tasolla. Tuottavuusero Ruotsiin näyttäisi kuvastavan eroa talouksien toimialarakenteessa: viimeisten kymmenen vuoden aikana tehdasteollisuuden tuottavuus ei ole noussut, sen sijaan markkinaehtoisten palvelujen tuottavuus on parantunut. Ruotsissa markkinaehtoisten palvelujen BKT-osuus on Suomea suurempi. Erityisesti ero tuottavuudessa ja kasvussa Ruotsin hyväksi on syntynyt nk. tietointensiivisissä palveluissa. Tietointensiivisillä palveluilla tarkoitetaan toimintoja, jotka hinnoitellaan markkinoilla ja jotka tuottavat ja käyttävät tietoa muita aloja enemmän sekä työllistävät muita enemmän koulutettua työvoimaa. Tyypillisiä toimintoja ovat informaatio ja viestintä, rahoitus ja vakuutus sekä ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta eli ns. liike-elämän palvelut. Nämä ovat aloja, joilla globaalisti uudet kasvuyritykset ja ennakkoluuloton yrittäjäyys ovat tärkeitä ajureita.

Tuottavuus on kasvanut Suomessa aina 1800-luvulta viime vuosiin saakka sotien aiheuttamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Tuottavuuden kasvu oli pysähdyksissä vuodesta 2007 vuoteen 2016 saakka. Tuottavuuden kasvun hidastuminen ei ole pelkästään suomalainen ilmiö, vaan paljastuu useampien teollisuusmaiden tilastoista.

³Hetemäki 2019, Investointien edistäminen https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/321857/investointien_edistaminen_hetemaki_07102019

⁴<https://www.etla.fi/julkaisut/suomen-kasvu-menetetty-vuosikymmen-ja-lahivuosien-mahdollisuudet> s. 28-29

Kuvio 1. Elintaso ja sen osatekijät vuosina 1970–2018. Lähde: OECD Productivity Database.

Kansainvälinen vertailu paljastaa, ettei Suomi kulje samalla tavoin uuden teknologian hyödyntämisen ja talouden rakennemuutoksen eturintamassa kuin vielä muutama vuosikymmen sitten. ICT-investointien osuus kaikista investoinneista on lähes puolet pienempi kuin Ruotsissa ja kolmasosan alempi kuin Yhdysvalloissa. T&k-menojen bkt-osuus on pudonnut pienemmäksi kuin Saksassa ja Ruotsissa. Teollisia robotteja työntekijää kohden on vain puolet siitä mitä Saksassa ja kolmasosa vähemmän kuin Ruotsissa. Markkinapalvelujen osuus kokonaistuotannon arvosta on vasta nyt tasolla, jolla se oli Ruotsissa jo 1990-luvun lopussa ⁵.

Tuottavuuden kehittämisellä ja osaavan työvoiman saatavuudella on tärkeä yhteys. Määritelmällisesti talouskasvua saadaan aikaan lisäämällä työpanosta tai pääomakantaa tai kohottamalla

⁵ Pohjola 2020, Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa, TEM julkaisu 2020:5 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162051/TEM_2020_05.pdf?sequence=1&isAllowed=y

tuottavuutta. Ilman näitä kasvutekijöitä yrittäjyys ei vahvista talouskasvua. Työvoima, ja varsinkin osaava työvoima, on kansantalouden niukka voimavara. Tästä kertoo myös EKP:n kyselyaineisto ⁶. Sen mukaan osaavan henkilökunnan ja johtajien saatavuus koetaan suomalaisissa pk-yrityksissä tällä hetkellä keskeiseksi kasvuesteeksi (ks. kuva).

Chart 4a

The most important problems faced by euro area SMEs across euro area countries

(over the preceding six months; percentages of respondents)

Osaava työvoima on kriittinen tekijä myös t&k&i-toiminnan vaikuttavuuden näkökulmasta. Kun osaavasta työvoimasta on niukkuutta, rahalliset lisäpanostukset t&k&i-toimintaan eivät yksistään lisää innovaatioita ja kohota tuottavuutta toivotulla tavalla. Innovatiivisen yrittäjyyden pullonkaulaksi voi muodostua osaavan työvoiman saatavuus, mikä korostaa koulutuksen tärkeyttä.

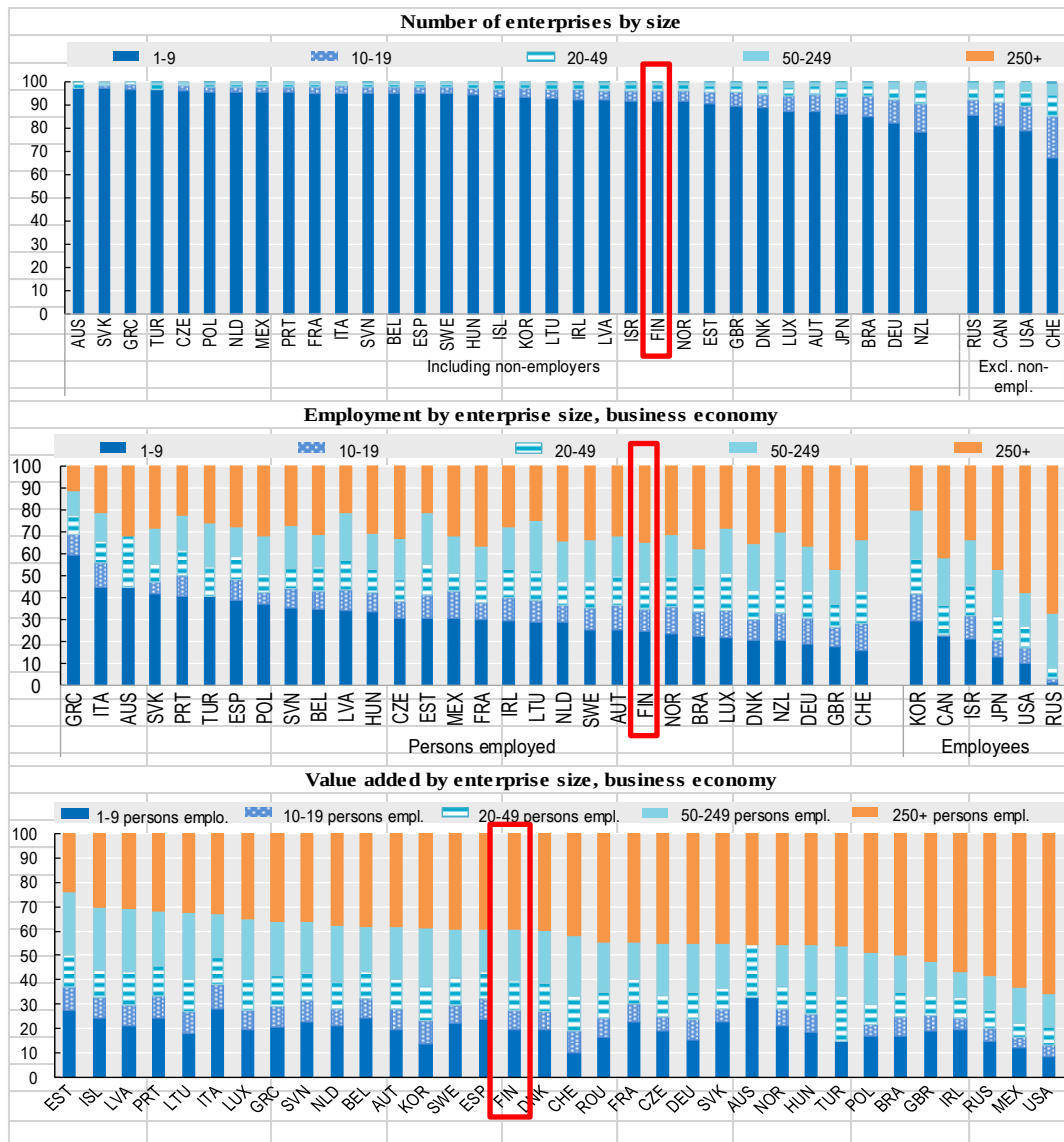
Korkeasuhdanteen aikana ja pitkällä aikavälillä tuottavuuden kasvu on tärkein tekijä, jolla yritykset lisäävät kansantalouden kasvua. On koko kansantalouden etu, että nimenomaan tehokkaat, korkean tuottavuuden yritykset lisäävät työvoimaansa. Koska työvoima on niukka voimavara, työpaikkojen luonnin rinnalla väistämättä tapahtuu myös työpaikkojen tuhoutumista.

Kansantalouden pitkän aikavälin kasvun kannalta yrittäjyysstrategian tärkeä tavoite on, että uudet työpaikat syntyvät erityisesti korkean tuottavuuden työpaikkoihin ja työpaikat katoaisivat tehottomaan, matalan tuottavuuden toiminnasta.

Pitkän aikavälin kestäväan talouskasvuun tähtäävässä yrittäjyysstrategiassa on keskeisenä tavoitteena parantaa tuottavien yritysten edellytyksiä osaavan työvoiman saamiseen, riittävän pääoman saatavuuteen sekä innovointiin ja liiketoiminnan laajentamiseen sekä samaan aikaan luoda painetta matalan tuottavuuden yrityksille parantaa tehokkuuttaan.

2.2 Yritysrakenne

Suomen yritysrakenne on yrityskokoluokittain tarkasteltuna hyvin lähellä kehittyneiden OECD-maiden keskiarvoa, mitattiinpa sitä erikokoisten yritysten osuutena työllisyydestä tai arvonlisäyksestä.

Seuraavassa taulukossa on kuvattu Suomen yritysrakenne jaoteltuna mikroyrityksiin, pieniin yrityksiin, keski-suuriin yrityksiin ja suuriin yrityksiin. Luvut ovat vuodelta 2018 ja ilman alkutuotannon yrityksiä. Yritysten kokonaismäärä oli 286 042. On kuitenkin huomattava, että tähän tilastoon pääseminen edellytti vuonna 2018 vain 11 598 euron liikevaihtoa, mikä tarkoittaa sitä, että tilasto sisältää vähintään tuhansia, ellei jopa kymmeniä tuhansia sivutoimisia yrityksiä.

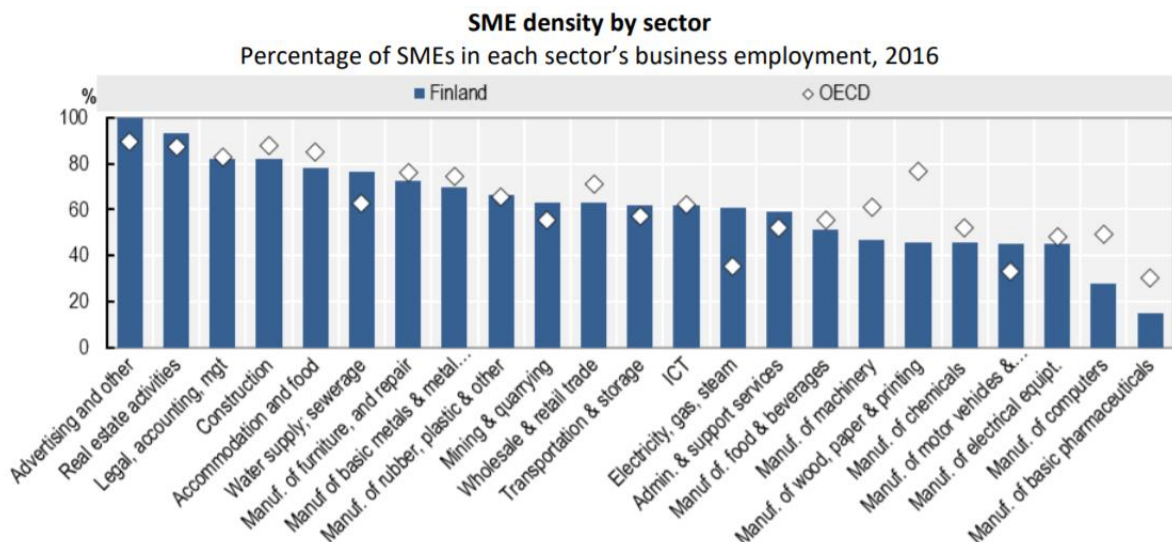
Kokoluokka	Yritysten lukumäärä	Osuus lukumäärästä	Osuus liikevaihdosta	Osuus työvoimasta
alle 10 hlöä (mikrot)	265894	93,0	16,5	22,4
11 – 49 hlöä (pienet)	16 498	5,8	18,5	22,3
50 – 250 hlöä (keski-suuret)	2 995	1,0	23,1	19,9

yli 250 hlöä (suuret)	655	0,2	41,9	35,4
-----------------------	-----	-----	------	------

Tämän mukaan PK-yrityksiä on 99,8 prosenttia kaikista yrityksistä lukumäärän mukaan laskettuna. Kuten yllä oleva taulukko osoittaa, on PK-yritysten prosenttiosuus samaa luokkaa kuin useimmissa OECD-maissa. PK-yritysten osuus kaikkien yritysten liikevaihdosta on 59 prosenttia ja työvoimasta 64 prosenttia. Jos tarkastellaan viime vuosien kehitystä (2013 – 2018), niin yritysten lukumäärä on hiukan kasvanut tai pysynyt jotakuinkin samana lähes kaikissa kokoluokissa, paitsi mikroyrityksissä. Henkilöstömäärä on kasvanut kaikissa kokoluokissa lukuun ottamatta mikroyrityksiä (alle 10 henkilöä) ja kaikkein suurimpia yrityksiä (yli 1000 henkilöä).

Myönteistä on pienten (11 - 49 hlöä) ja keskisuurten (50 – 250 hlöä) yritysten hyvä kehitys sekä lukumäärän kasvun että henkilöstömäärän ja liikevaihdon kasvun suhteen. Pienimpien työnantajien henkilöstömäärä on supistunut samalla kun yksinyrittäjien määrä on kasvanut.

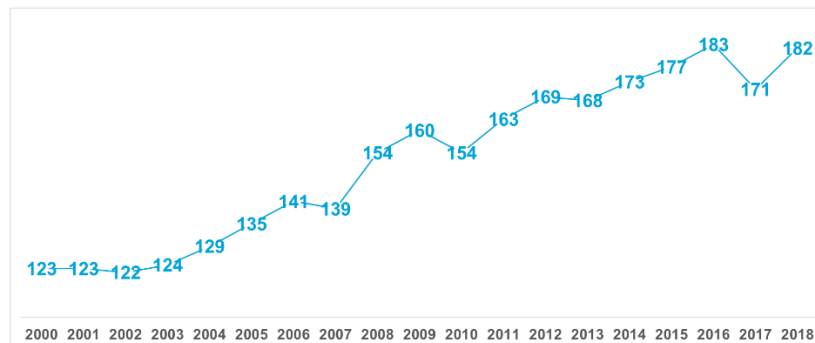
OECD-maiden keskiarvoon verrattuna PK-yritysvaltaisia toimialoja ovat Suomessa mainosala, kiinteistönvälitys, vesihuolto, kaivosala, liikenne, energian tuotanto, hallinto ja tukipalvelut sekä ajoneuvojen valmistus. Vesihuollon ja energia-alan PK-yritysvaltaisuutta selittävät kunnalliset vesi- ja energiayhtiöt. OECD-maita suuryritysvaltaisempia ovat Suomessa rakennusala, majoitus- ja ravitsemisala, vähittäiskauppa, konepajateollisuus, metsäteollisuus, tietokoneiden valmistus sekä kemian- ja lääketeollisuus. Huolimatta siitä, että alalla toimii OECD:n vertailujen mukaan enemmän suu-rempia yrityksiä, toimii em. toimialoilla myös pieniä yrityksiä. Erityisesti konepaja- ja metalliteollisuudessa toimii maaseudulla paljon pienyrityksiä, jotka toimivat usein myös toimittajina tai alihankkijoina suuremmille yrityksille.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan yrittäjiä oli Suomessa v. 2018 alkutuotanto pois lukien yhteensä 265 000. Miehiä näistä oli 171 000 (64,5 prosenttia) ja naisia 94 000 (35,5 prosenttia). Työnantajayrittäjiä oli yhteensä 83 000 kpl (31,3 prosenttia) kaikista yrittäjistä. Työnantajayrittäjistä oli miehiä 63 000 (75,9 prosenttia) ja naisia 20 000 (24,1 prosenttia). Yksinyrittäjiä oli yhteensä 183 000 eli 69 prosenttia kaikista yrittäjistä. Miehiä yksinyrittäjistä oli 108 000 (59 prosenttia) ja naisia 74 000 (41 prosenttia). Yksinyrittäjien lukumäärä on kymmenessä vuodessa kasvanut yli 20 000 hengellä. Työnantajayrittäjien määrä on sen sijaan pysytellyt jotakuinkin samalla tasolla

vaihdellen 83 000 – 94 000 välillä. Viime vuosina tosin samalla, kun yksinyrittäjien määrä on kasvanut, niin pienimpien 1-10 hengen mikroyritysten lukumäärä kokonaisuutena samoin kuin niissä työskentelevien henkilöiden määrä (htv) on pienentynyt. Toisaalta pienissä alle 50 hengen yrityksissä ja keskisuurissa 50-249 hengen yrityksissä sekä lukumäärä että henkilötöyvuosien määrä on kasvanut.

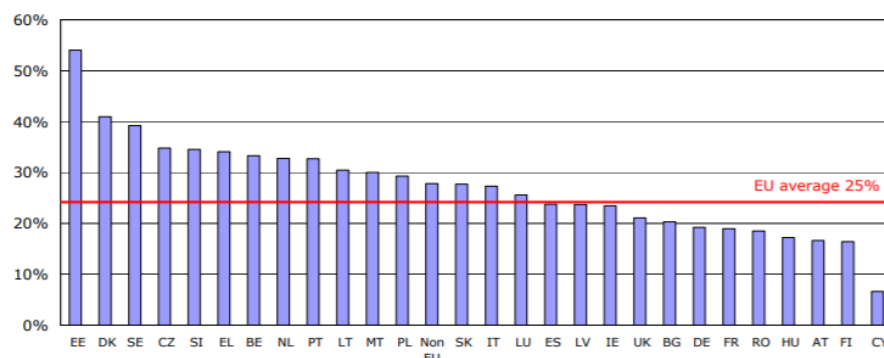
Yksinyrittäjien määrän kehitys 2000-luvulla (1000)

Suomen viennissä suuryritysten rooli on keskeinen. Sata suurinta vientiyritystä vastaa kahdesta kolmasosasta Suomen viennistä. PK-yritysten osuus viennistä on vain noin 16 prosenttia⁷.

Eurooppalaisten pk-yritysten kansainvälistymisvertailussa suomalaisista pk-yrityksistä alle 20 prosentilla oli suoraa vientiä vuosina 2006-2008, mikä on alle EU-maiden keskiarvon. Esimerkiksi ruotsalaisten pk-yritysten vastaava osuus oli lähes 40%. Kun huomioidaan suoran viennin ohella myös muut kansainvälistymisen muodot kuten tuonti, investoinnit ulkomaille, kansainvälinen yhteistyö ja alihankinta, nousee suomalaisten pk-yritysten kansainvälistyminen hieman yli EU:n keskiarvon⁸.

Figure 13 Percentage of SMEs with direct export in 2006-2008 by country

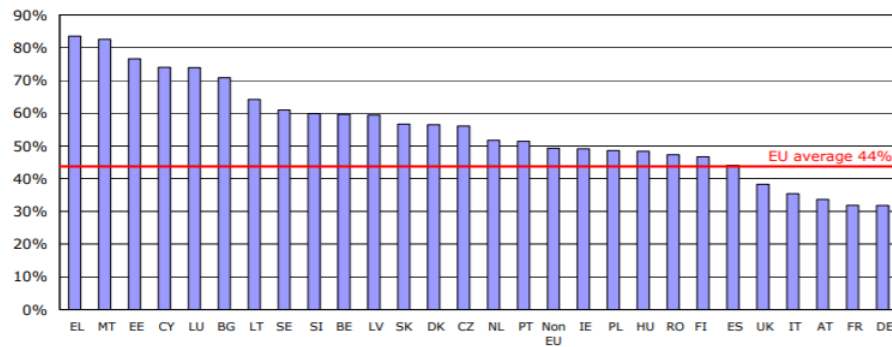

Source: Survey 2009, Internationalisation of European SMEs EIM/GDCC (N=9480).

⁷ https://tulli.fi/tilastot/tilastojulkaisu/-/asset_publisher/tavaroiden-ulkomaankauppa-yritystyypeittain-vuonna-2017

⁸ Internationalisation of European SMEs, EU 2015, file:///C:/Users/03059581/Downloads/internationalisation_of_european_smes_final_en.pdf

Figure 16 Percentage of internationalised SMEs (any of 6 modes) in 2006-2008 by country

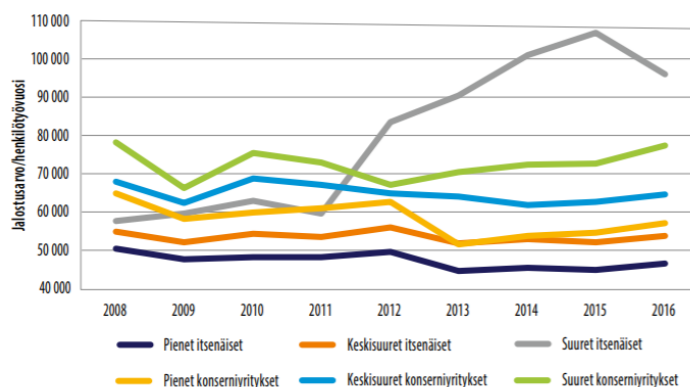

Source: Survey 2009, Internationalisation of European SMEs EIM/GDCC (N=9480).

Konserneihin kuuluvien PK-yritysten tuottavuus keskimääräistä korkeampaa

Useimmiten yritystilastoissa ei oteta huomioon yritysten omistusrakenteita. Erityisesti omistajuusrakenteen huomioon ottaminen eli kuuluuko PK-yritys johonkin konserniin vai onko se itsenäinen PK-yritys, tuo lisää tietoa yritysten ominaisuuksista. TEM:n teettämä tutkimus⁹ selvitti konserneihin kuuluvien PK-yritysten ja muiden PK-yritysten välisiä eroja. Selvityksen mukaan suurten itsenäisten yritysten osuus on supistunut. Noin 2/3 jalostusarvosta tuotetaan konserniyrityksissä ja henkilöstön kasvusta suurin osa on peräisin konserniyrityksistä. Konserniyritysten henkilöstömäärä näyttäisi jopa hieman kasvaneen tarkastelujaksolla. Myös pienten ja keski suurten konserniyritysten osuus henkilöstöstä vuonna 2016 on suurempi kuin vuonna 2008.

Huomionarvoista on, että konserneihin kuuluvilla PK-yrityksillä on keskimäärin muita PK-yrityksiä korkeampi tuottavuus. Kun konserneihin kuulumisen otetaan huomioon, PK-yritysten tavaraviennin jää noin 8 %:iin koko tavaraviennistä ja kun konserneihin kuulumista ei oteta huomioon, on osuus 20 prosentin luokkaa¹⁰. PK-yritysten tavaraviennin kasvusta ovat vastanneet pääosin konserniyritykset. Palveluviennin osalta ero on vielä dramaattisempi. Konserneihin kuulumisen huomioon ottaminen pudottaa aitojen PK-yritysten vientiosuuden noin 3 %:in koko palveluviennistä (muuten 15 %).

⁹ Helmikuussa 2020 julkaistava TEM:n selvitys Erikokoisten yritysten rooli taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa

¹⁰ Pienimpiä vientitoimituksia ei EU:n sisäkaupassa tarvitse ilmoittaa tullille, mutta niiden määrä arvioidaan tullen tilastoihin. Arviointi perustuu verohallinnon alv-aineistoihin. Näiden kynnyksarvon alittavien vientien osuuden on viime vuosina arvioitu olevan 1,8-1,9 %:n luokkaa

Tuottavuuskehitys yritysryhmittäin

2.3 Kansainväliset vertailut yrittäjyyden edellytyksistä

Kansainvälisissä arvioissa Suomen tarjoamat olosuhteet yrittäjyydelle on arvioitu vähintäänkin hyväksi. Yrittäjyyttä ja työllisyyttä mittaavilla indikaattoreilla Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot eivät jää jälkeen muista OECD-maista, pikemminkin päinvastoin. Suomen asema Pohjoismaiden vertailujoukossa ei ole kuitenkaan tyydyttävä, etenkin alemman työllisyyden johdosta. Huonommasta suoriutumisesta kertoo esimerkiksi Suomen ”taloudellinen toimettomuusaste”, (Economic Inactivity Rate) ¹¹ joka on muita Pohjoismaita korkeampi (Nordregio 2018).

Yrittäjyyden eri osa-alueita mittaamaan pyrkivä Global Entrepreneurship Index (GEI) sijoittaa Suomen ranking-listalla 11. sijalle yhteensä 137 maan joukossa ¹². Samaa GEI-indeksin metodologiaa kehittäen ja soveltaen professori Erkki Autio selvitti Valtioneuvoston tutkimushankkeessa Suomen kyvykkyyttä digitaalisen kasvuyrittäjyyden luomisessa. Aution selvityksen mukaan yrittäjyysdynamiikka on Suomessa kohtuullisella tai jopa hyvällä tasolla, mutta suurimmat puutteet ovat ns. yrittäjyyden starttisysteemissä (mahdollisuusyrittäjyys, teknologiaintensiivisyys, inhimillinen pääoma ja kilpailuvaikutus), jonka seurauksena emme kykene luomaan uusia menestyviä yrityksiä – erityisesti digitaalisessa liiketoiminnassa. Yrittäjyyden starttisysteemin haasteet johtuvat Aution mukaan puutteellisesta kilpailusta, jonka seurauksena markkinoille tulee vähemmän uudistavia ja markkinoita myllertäviä uusia yrityksiä. Toiseksi merkittäväksi haasteeksi Autio tunnistaa puutteet uusien yritysten inhimillisen pääoman osa-alueilla. Lisäksi Aution selvityksen mukaan varhaisen kasvun vaiheessa myös rahoituksen saatavuus on ongelma. Aution selvityksen mukaan Suomen asemaa voitaisiin parantaa tehostamalla kilpailuun vaikuttavaa sääntelyä, helpottamalla työvoiman liikkuvuutta irtisanomissuojaa pienentämällä sekä toimilla, jotka lisäävät yrittäjien inhimillistä pääomaa eli tietoja ja taitoja. ¹³

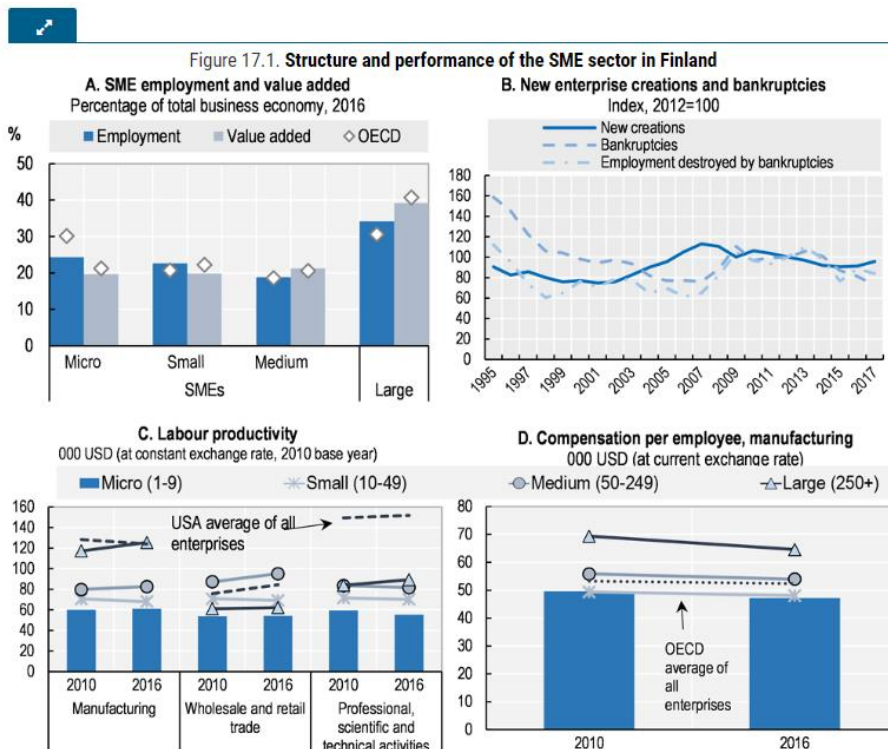
OECD:n julkaisu SME and Entrepreneurship Outlook (2019)¹⁴ sisältää myös Suomen maaprofiilin. OECD avaa kunkin maan PK-yritysten suoriutumista sekä yrittäjyyden trendejä ja yrittäjyyden olosuhteita sekä esittelee viimeisimpiä politiikkatoimenpiteitä, joilla pyritään vauhdittamaan dynamiikkaa ja tukemaan yrityksiä innovoimaan ja skaalaamaan toimintaa. Viimeisimmän katsauksen mukaan Suomen PK-yrityksissä on vähemmän työntekijöitä kuin OECD-maissa keskimäärin. Maakatsauksen mukaan pienissä yrityksissä on alhaisempi tuottavuus teollisuudessa, vähittäis- ja tukku-kaupassa sekä ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisissä tehtävissä. Teollisuudessa ovat palkat alhaisemmat pienemmissä yrityksissä ja PK-yritysten palkkataso on laskenut vertailuvuosien 2010 ja 2016 välillä.

¹¹ State of the Nordic Region 2018,

¹² The global entrepreneurship index 2019, https://thegei.org/wp-content/uploads/2020/01/GEI_2019_Final-1.pdf

¹³ Digitalouden yrittäjyysdynamiikka ja Suomen kansainvälinen kilpailukyky, Autio & Rannikko 2017, Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52/2017

¹⁴ OECD, SME and Entrepreneurship 2019, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/34907e9c-en.pdf?expires=1580719549&id=id&accname=oid048242&checksum=563E2C2121317718288E8568C0115303>

EU:n komissio julkaisee vuosittain kustakin jäsenmaasta ns. SBA Fact Sheetit, joissa arvioidaan jäsenmaan edistymistä Small Business Actin (SBA) periaatteiden toteuttamisessa ja esitetään näkemys pk-yritysten tilanteesta jäsenmaassa. Tuoreimman Suomea koskevan vuoden 2019 Fact Sheetin mukaan Suomi on toteuttanut PK-politiikkaa, joka on suurimmalta osaltaan SBA:n mukaista ja Suomen SBA profiili arvioidaan varsin vahvaksi. Heikkouksina nähdään yrittäjyyden vähäinen suosio uravaihtoehtona, PK-yritysten jälkeensä jääneisyys verkkokaupassa sekä korkoero pienten ja suurempien yrityslainojen välillä, minkä katsotaan heikentävän pienimpien yritysten rahoituksen saantia.

2.4 Verotuksen tilannekuva

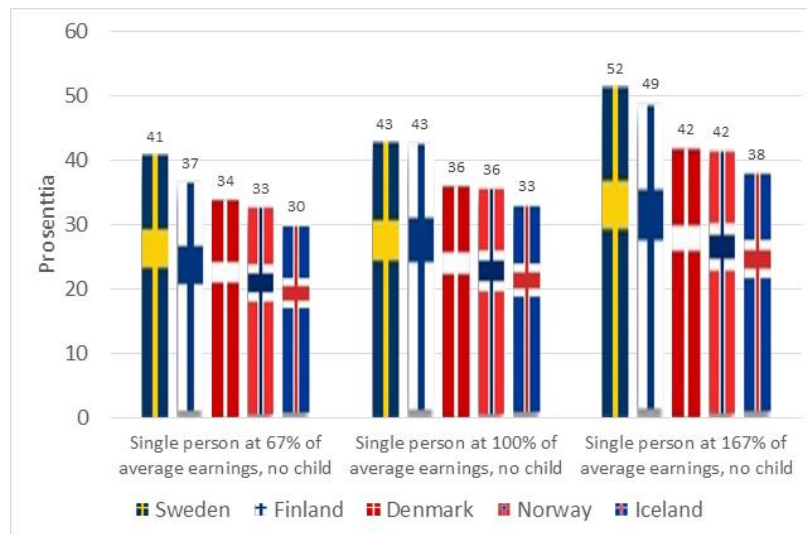
Verotuksen kokonaistaso hyvinvointivaltiossa on lähes määritelmällisesti korkea, mitä voidaan pitää lähtökohtaisesti haastavana yrittäjyyden ja työllisyyden kannusteille. Suomen veroaste eli julkisen sektorin keräämien pakollisten verojen ja veroluonteisten maksujen vuosikertymä suhteessa saman ajanjakson bruttokansantuotteeseen on OECD-maiden joukossa kärkipäässä. Verotus on kuitenkin järjestetty melko tehokkaasti ja sen vastikkeena tuotetaan monia korkeaa työllisyyttä ja yrittäjyyttä tukevia palveluja (esim. koulutus, lasten päivähoito ja terveystalvelut).

PK-yritysten ja yrittäjien verotuksen kansainvälinen vertailu on hyvin monitahoinen kysymys, johon on vaikea antaa yhtä tyhjentävää vastausta. Todennäköisesti tämän monipuolisuuden johdosta myöskään esim. OECD tai EU:n komissio eivät tee säännöllisesti tätä asiaa koskevia vertailuja.

Vertailun tulisi ottaa huomioon tapauskohtaisesti:

- Yhteisövero (nimellinen ja efektiivinen, vero voi vaihdella yritystyyppin mukaan)
- Osinkovero (joka yleensä vaihtelee yrityksen tyyppin mukaan, kuten Suomessa)
- Henkilön ansiotulovero ja veroluonteiset maksut (kun yrittäjä maksaa itselleen palkkaa)

Yrittäjien työllistämismahdollisuuksiin vaikuttaa työn kokonaisverotus. Tätä voidaan kuvata työn verokiilalla, joka kuvaa työnantajan kokonaistyövoimakustannuksen ja työntekijän käteen jäävän nettopalkan erotusta. Verokiila ilmaistaan useimmiten tuon erotuksen suhteena kokonaistyövoimakustannukseen. Pohjoismaisessa vertailussa Suomen verokiila on yksi korkeimpia, yhdessä Ruotsin kanssa. Tanskassa, Norjassa ja Islannissa verokiila on selkeästi pienempi, kuten alla olevassa kuvasta (työn verokiila, prosenttia työvoimakustannuksista, perheetön palkansaaja eri tulotasoin) ilmenee¹⁵. Näissä maissa verojärjestelmän rakenne painottuu enemmän muuhun kuin työn verotukseen, koska kokonaisverorasitus kaikissa Pohjoismaissa on suuri.

Uuden piirteen verotuksen tilannekuvaan tuovat teknologisen kehityksen mahdollistamat uudet liiketoimintamallit, jotka haastavat perinteisempään maailmaan perustuvan verotuksen. Teknologinen kehitys, erityisesti tietotekninen, tuo paljon mahdollisuuksia yrityksille. Viime aikoina on paljon puhuttu mm. alusta- ja jakamistaloudesta, jossa toimijat voivat yhdessä toteuttaa lisäarvoa tuottavaa toimintaa ja näin hakea kilpailuetua. Alustataloudella tarkoitetaan perinteisesti fyysisessä arvoketjussa toteutuneiden tuotannollisten ja palvelutoimintojen uudelleenorganisointumista paikkariippumattomien digitaalisten alustojen ympärille, kun taas jakamistaloudeksi määritellään liiketoimintamallit, jotka tehostavat resurssien hyödyntämistä taloudessa (esimerkiksi AirBnB)¹⁶.

Uusiin toimintamalleihin liittyy myös paljon selvitettävää esimerkiksi verotuksen osalta. Esimerkiksi alusta- ja jakamistalous aiheuttaa paineita verotukselle ja herättää kysymyksen, miten alustataloutta tulisi verottaa, jotta ylläpidettäisiin oikeudenmukainen verotus ja riittävä verokertymä samalla kun edistettäisiin jakamistalouden myönteisiä puolia. Alustatalous tuo mukanaan lupauksia uusista liiketoimintamalleista, uusista sopivista palveluista sekä ympäristöystävällisemmästä ja yhteisöllisemmästä yhteiskunnasta mutta haasteena on verolainsäädäntö, jota ei ole suunniteltu etenkään globaalisti toimivaa jakamis-/alustataloutta ajatellen. Alustatalouteen liittyviä lieveilmiöitä kuten harmaan talouden lisääntyminen tulee torjua hallitusohjelman mukaisten kirjausten mukaisesti. Samoin myös veropohjan laajentamiseen tulee kiinnittää huomiota verohallinnon työn mukaisesti.

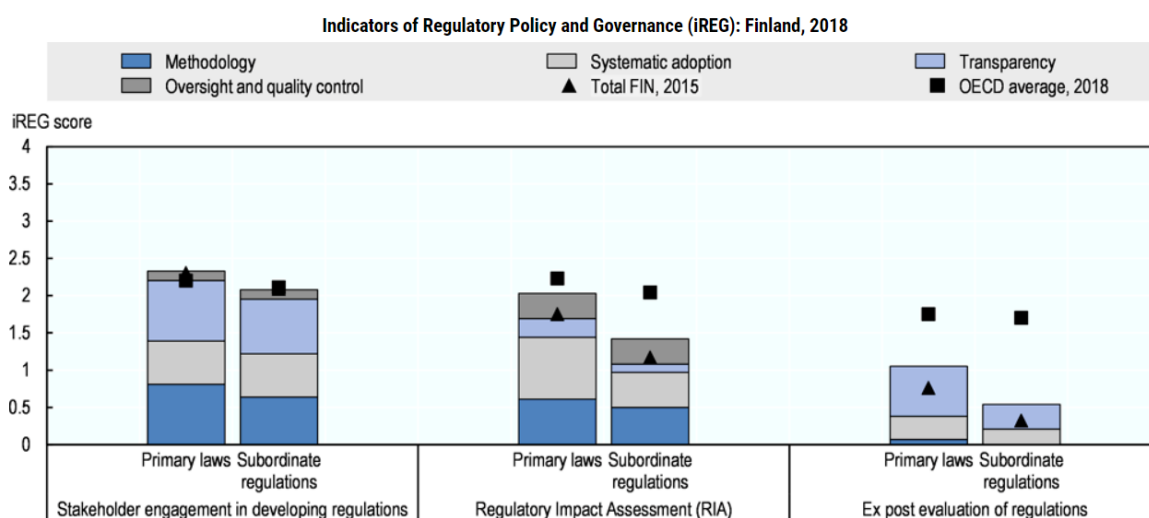
¹⁵ <https://kauppakamari.fi/2019/03/30/suomen-verokiila-on-pohjoismaiden-korkeimpia/>

¹⁶ Digitalouden yrittäjyysdynamiikka ja Suomen kansainvälinen kilpailukyky, Autio & Rannikko 2017, Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52/2017

2.5 Sääntely Suomessa

Sääntely-ympäristön sujuvuus on tärkeä tekijä yritysten toimintaedellytysten kannalta. Liiallinen sääntelytaakka vie yritysten resursseja pois kasvun kannalta keskeisistä ydintoiminnoista. Mikäli sääntely ei ole tulevaisuutta kestävä, voi se estää uusien liiketoimintainnovaatioiden synnyn ja sitä kautta estää yritysten kasvua. Tällä tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, ettei vanhentunut sääntely tahattomasti ja ei-tarkoituksenmukaisesti estä uusien, aiempaa parempien, toimintatapojen leviämistä markkinoilla. Innovaatiomyönteisen sääntelyn kannalta tärkeää on sääntelyn innovaatiovaikutusten oikea tunnistaminen.

OECD:n suorittaman **sääntelypolitiikan vertailun** (OECD Regulatory Policy Outlook 2018) perusteella Suomella on sääntelypolitiikassaan vielä paljon kehitettävää. Vertailu ei ota suoraan kantaa sääntelyn määrään tai sujuvuuteen, vaan pyrkii mittaamaan sääntelypolitiikan toteuttamisen ja hallinnoinnin laatua. Sidosryhmien konsultointi ja osallistaminen sääntelyn kehittämisessä on Suomessa OECD:n keskitasoa mutta olemme selvästi jäljessä OECD:n keskiarvoa sekä sääntelyn vaikutusten arvioinnissa että varsinkin sääntelyn jälkikäteisarvioinnissa ¹⁷.

World Economic Forum (WEF) kilpailukykykymittareiden mukaan Suomi pärjää hyvin kansainvälisessä vertailussa liittyen yrityksille asetettuihin hallinnollisiin vaatimuksiin sekä yritysten organisoimisen hallinnolliseen taakkaan. Kehittämisen mahdollisuuksia on kuitenkin edelleen muun muassa työnantajana toimimisen, verotusprosessien sekä toimialakohtaisen sääntelyn sujuvuudessa (Deloitte 2012). Lisäksi taloushallinnon raportointia ja ympäristölupakäytänteitä on pidetty raskaina, tosin näillä aloilla on viime vuosina tehty paljon sujuvoittamistyötä.

OM on selvittänyt konkurssin tehneiden yrittäjien mahdollisuuksia vapautua veloistaan eri maissa. Suomessa, muiden Pohjoismaiden tapaan, konkurssi ei vapauta jäännösveloista, mutta veloista vapautuminen voi tapahtua yksityishenkilön velkajärjestelyn puitteissa. Missään vertailuissa maissa henkilökohtainen konkurssi ei vapauta kaikista veloista, vaan velkavapautumista on rajoitettu ja säännelty eri tavoin. Ruotsissa ja Tanskassa on viime vuosina tehty maksukyvyttömyyssääntelyyn

¹⁷ <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/finland-country-note-regulatory-policy-2018.pdf>

liittyviä uudistuksia, joilla on haluttu edistää yrittäjien mahdollisuutta uuteen alkuun. Suomessa selvitys lainsäädännön uudistamistarpeista on käynnissä ¹⁸.

Työmarkkinoiden sääntely ja toiminta Suomessa perustuu sekä työlainsäädäntöön että työmarkkinajärjestöjen solmimiin työehtosopimuksiin. Suomi lukeutuu maihin, joissa työehtojen määräytyminen on vahvasti koordinoitua. Selvitysten perusteella paikallista sopimista on ollut vähemmän kuin vertailumaissa. Esimerkiksi Ruotsiin verrattuna Suomessa palkankorotukset toteutetaan huomattavasti useammin yleiskorotuksina paikallisten sopimiserien sijaan. Useissa ulkomaisissa arvioissa on käsitelty Suomen työmarkkinoiden puutteellista sopeutumiskykyä talous- ja kilpailukykykriisiin vuoden 2008 jälkeen. Vertailumaihin nähden työmarkkinoiden sopeutuminen on ollut heikompaa ja johdannut työttömyyden kasvuun ja suosituksiin paikallisen sopimisen käyttöönottamisen laajentamisesta. Työehtosopimukseen lisättiin vuonna 2016 paikallisen sopimisen sallivia lausekkeita. Tästä huolimatta paikallisen sopimisen edistämiseksi nähdään yhä tarvetta.

Kilpailupolitiikassa ja sitä koskevassa sääntelyssä tavoitteena on, että markkinat ovat avoimet, toimijoilla on tasapuoliset toimintaedellytykset ja markkinoille tuloon tai sieltä poistumiseen ei liity perusteettomia esteitä. Tavoitteena on, että toimiva kilpailu on osaltaan edesauttamassa yrittäjyyden edellytyksiä, vahvistamassa elinkeinoelämän kilpailukykyä ja mahdollistamassa tuottavuuden ja talouden kasvua. Kilpailu hyödyttää kuluttajia ja asiakasyrityksiä, koska se tarjoaa vaihtoehtoja, pitää hintatasoa kurissa ja auttaa synnyttämään laadukkaita ja innovatiivisia hyödykkeitä. Tehokkaalla kilpailulla on suuri merkitys paitsi yritysten välisten tasapuolisten kilpailuedellytysten turvaamisessa, myös tuottavuuden ja talouden kasvun mahdollistamisessa. Toimiva kilpailu edesauttaa yrittäjyyden edellytyksiä ja vahvistaa osaltaan elinkeinoelämän kilpailukykyä.

Kilpailuprosessi luo yrityksille paitsi mahdollisuuden toimia markkinoilla ja kilpailla keskenään, myös kannusteita kehittää uusia teknisiä innovaatioita, parantaa tuotteiden laatua ja tehostaa prosesseja. Tasapuolisten toimintaedellytysten täyttyessä yritykset – niin julkiset kuin yksityisetkin – kilpailevat keskenään samojen reunaehtojen puitteissa. Kilpailun toimivuuteen kuuluu osaltaan myös se, että kilpailussa pärjäämättömät yritykset joutuvat ajan mittaan poistumaan markkinoilta.

Kilpailupolitiikan alalla huomiota tulee kohdistaa ennen kaikkea kotimarkkinoiden kilpailullisuutta edistäviin toimenpiteisiin. Toimialakohtaista kilpailua mahdollisesti rajoittavaa lainsäädäntöä tulee arvioida sektoreilla, joilla kilpailu toimii puutteellisesti. Arviointitarve voi koskea esimerkiksi toimialoja, joilla kilpailua estävänä seikkana on jokin lainsäädännöstä johtuva rakenteellinen syy, joilla julkisen sektorin toiminta on erityisasemassa tai joilla kilpailun avaaminen ei ole sujunut suunnitelmien mukaan.

Kilpailuneutraliteettisääntely koskee taloudellista toimintaa kilpailutilanteessa markkinoilla harjoitettavia julkisia tahoja (mm. kunnat ja valtio). Kilpailulain kilpailuneutraliteettisäännösten ja niiden soveltamisen tavoitteena on varmistaa, että julkiset toimijat eivät saa kilpailuetuja, joita yksityiset toimijat eivät voi saada ja jotka voivat vääristää kilpailua. Kilpailuneutraliteetin toimivuutta arvioitaessa on mahdollista arvioida esimerkiksi neutraliteettisääntelyn toimivuutta, neutraliteettisääntelyn soveltamista koskevia lainsäädäntöpoikkeuksia, yhtiöittämisvelvollisuuden tai markkinaperusteisen hinnoittelun noudattamista ja kuntayhtiöiden markkinatoiminnan vaikutusta markkinoilla.

¹⁸ Yrittäjän uusi mahdollisuus Kansainvälinen vertailu, oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 5/2018, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160836/OMSO_05_2018_Yrittaja_kv-vertailu.pdf?sequence=1&isAlloved=y

Seuraamusmaksujen ennustettavuuden lisäämistä on syytä harkita, koska sanktioiden ennustettavuudella on vaikutusta rikkomusten ennaltaehkäisyyn ja pelotevaikutukseen sekä yritysten mahdollisuuteen arvioida sanktion suuruutta kilpailusääntöjä rikottaessa tai rikkomista harkittaessa. Voimassa olevan kilpailulain seuraamusmaksuja koskevan säännöksen mukaan seuraamusmaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin, ja sitä määrittäessä on otettava huomioon rikkomuksen laatu ja laajuus, moitittavuuden aste sekä rikkomuksen kesto. Seuraamusmaksun ylärajana on 10 % elinkeinonharjoittajan tai elinkeinonharjoittajien liikevaihdosta).

Myös tehokkaasti toimivat EU:n sisämarkkinat ovat välttämätön pohja Euroopan kasvulle ja talouden vakaudelle. Lähes 500 miljoonan ihmisen sisämarkkinat tarjoavat suomalaisille yrityksille laajat kotimarkkinat tavara- ja palveluviennille. EU:n sisämarkkinat perustuvat EU:n perussopimuksen neljään vapauteen; tavaroiden, palveluiden, pääomien ja henkilöiden vapaaseen liikkuvuuteen. Tavoitteena on, että liikkuminen maasta toiseen olisi yhtä helppoa ja vapaata kuin se on maan sisällä. Samaa aikaan pyritään turvaamaan mm. kuluttajien, työntekijöiden ja ympäristön suojelu. Nykyiset sisämarkkinat ovat muodostuneet kansallisten lainsäädäntöjen harmonisaatiolla. Lisäksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteella on ollut keskeinen asema poistettaessa maiden välisiä liikkuvuuden esteitä. Yritysten toimintaedellytysten parantamista ja toiminnan laajentamista EU:n sisämarkkina-alueella pyritään vauhdittamaan ja helpottamaan mm. palveludirektiivin (2006/123/EY) avulla.

2.6 Yrittäjän turvan tilanne

Yrittäjän parasta sosiaaliturvaa on kannattava yritystoiminta. Vain kannattava yritystoiminta mahdollistaa riittävän toimeentulon, riittävän sosiaaliturvan sosiaalisten riskien toteutuessa sekä osallistumisen toimeentuloon perustuvan sosiaaliturvan rahoittamiseen. YEL-vakuutus on perustana yrittäjien sosiaaliturvalle paitsi eläkejärjestelmässä myös esimerkiksi työttömyysturvajärjestelmässä.

Suomalainen sosiaaliturva toimii hyvin ja kustannustehokkaasti suurimmassa osassa tapauksista. Sosiaaliturvalla tai muulla julkisella rahoituksella ei myöskään ole tarkoituksenmukaista tai perusteltua subventoida kannattamatonta yritystoimintaa, kun asiaa tarkastellaan julkisen talouden kestävyys- ja sosiaaliturvajärjestelmän tarkoituksen näkökulmasta. Järjestelmä voi kuitenkin kohdata haasteita, jos työn tekemisen ja yrittämisen tavat muuttuvat radikaalisti tulevaisuudessa. Digitaalisia järjestelmiä hyödyntäen (mm. tulorekisteri) voidaan reagoida yhä muuttuvampaan työ- ja yritys-elämään. Tulorekisteriin ei kuitenkaan tallenneta yritystoiminnasta saatavaa tuloa lukuun ottamatta yrittäjän itselleen maksamaa palkkaa ja asiakkaan työkorvauksena maksamaa korvausta yrittäjän palveluista. Sosiaaliturvan räätälöinti erikseen yrittämisen ja työelämän erityistilanteita varten on potentiaalisesti toteutukseltaan kallista eli kustannustehotonta, ja se voi luoda esim. kasvun esteitä tai kynnyksiä. Lisäksi pirstaloitunut sosiaaliturvaratkaisut voivat johtaa haitalliseen valikoitumiseen vakuuttautumisessa.

Yrittäjien sosiaaliturvaa haastaa se, että kaikki yrittäjät eivät ole tunnistanee YEL-vakuutuksen merkitystä ja luonnetta varautumisena tulevaisuuden varalle ja näin ollen alivakuuttavat itsensä. Alivakuuttaminen onkin tunnistettu yrittäjän työeläketurvan osalta keskeisimmäksi ongelmaksi. Koska YEL-vakuutus on edellä todetulla tavalla perustana myös muun ansioperusteisen sosiaaliturvan määrittelyssä, alivakuuttaminen vaikuttaa suoraan myös yrittäjän muun sosiaaliturvan riittävyyteen.

Lisäksi merkittävä osa yrittäjistä (erityisesti osa yksinyrittäjistä) kamppailee riittävän toimeentulon saamisesta. Noin 10 % yrittäjistä sijoittuu alimpaan tulokymmenykseen. Matala tulotaso merkitsee

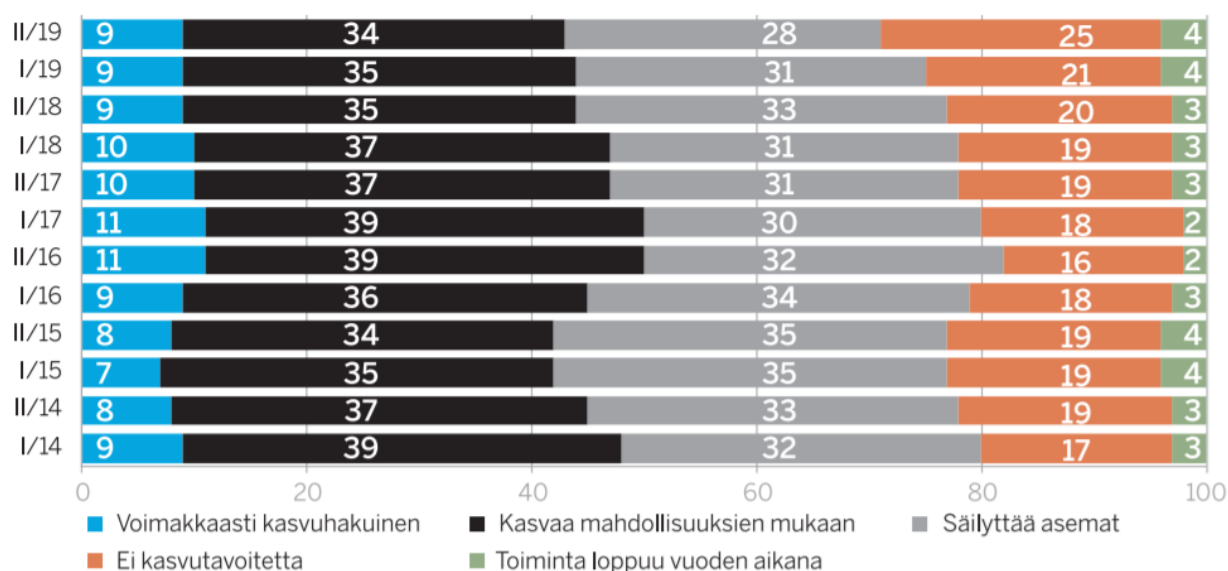
matalaa ansioperusteista sosiaaliturvaa, jolloin matalasta YEL-vakuutuksen työtulosta seuraa matala ansioturva myös vanhemmuuden, mahdollisen sairastumisen, työkyvyttömyyden, työttömyyden ja myöhemmän eläköitymisen aikana. Lisäksi pienituloisuudesta voi seurata koettua ja todellista haastetta tulotasokin vastaavien lakisääteisten sosiaaliturvamaksujen maksamisessa eli käytännössä sosiaaliturvan rahoitukseen osallistumisessa. Uusi piirre työmarkkinoilla on myös se, että osa yrittäjistä saa toimentulonsa osin palkkatulona ja osin yrittäjätulona. Vaikka tällainen toimeentulon yhdistelmä tunnustetaan eräissä sosiaaliturvaetuuksissa, työttömyysturvan ansiopäivärahan edellytyksenä olevassa työssäoloehdossa ja ansiopäivärahan määrässä eri tulolajien yhdistäminen ei ole mahdollista.¹⁹

Pidemmällä tähtäimellä parhaat eväät kannattavan yritystoiminnan valmiuksiin tarjoaa osaaminen. Yrittäjyyskoulutus ja -valmennus on yksi keino lisätä osaamista ja koulutusta tulisi olla saatavilla kaikilla koulutusasteilla sekä jo työelämässä oleville täydennyskoulutuksen tai muun valmennuksen kautta. Lisäksi julkisilla yrityspalveluilla ja -rahoituksella tulisi edistää vain sellaista yritystoimintaa, jolla on mahdollisuudet kannattavaan yritystoimintaan myös pidemmällä tähtäimellä.

2.7 Kasvuyrittäjyys Suomessa

TEM:n, Finnveran ja Suomen Yrittäjien teettämän PK-yritysbarometrin mukaan voimakkaasti kasvuhakuisten PK-yritysten osuus on pysynyt viimeisten viiden vuoden aikana käytännössä muuttumattomana, noin 9 – 10 prosentissa. Viime vuosina maltillisesti kasvuhakuisten yritysten osuus on aavistuksen pienentynyt, ja vastaavasti niiden yritysten osuus on noussut, joilla ei ole kasvutavoitetta.

Kuva 13: Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

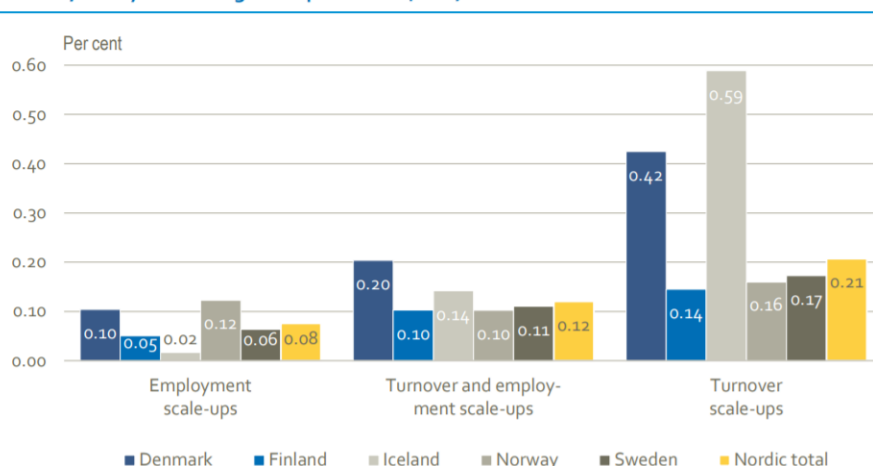
Pohjoismaiden ministerineuvoston osana toimivan Pohjoismaisen innovaatiotoimiston (Nordic Innovation 2019) raportissa²⁰ on tarkasteltu nopeasti kasvavia, skaalautuvia kasvuyrityksiä vuosina 2014 – 2017. Skaalautuvaksi yritykseksi määritettiin yritys, jolla oli lähtövuonna vähintään 10 ko-

¹⁹ Kts. esimerkiksi yhdistelmävakuutushanke, STM012:00/2018

²⁰ Scale-ups in the Nordics 2017, <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1362012/FULLTEXT02.pdf>

koaikatyöllistä sekä vähintään 2 miljoonan euron liikevaihto. Skaalautuvan yrityksen keskimääräisen vuosikasvun oli oltava vähintään 20 prosenttia em. kasvukaudella mitattuna kokoaikatyöllisillä ja/tai liikevaihdolla. Näin saatiin kolme skaalautujien kategoriaa: työllisyyden skaalaajat, liikevaihdon ja työllisyyden skaalaajat sekä liikevaihdon skaalaajat. Alla olevassa kuvassa on esitetty skaalautuvien yritysten osuus koko yrityskannasta Pohjoismaissa kasvukaudella 2014 – 2017.

Scale-ups by type as share of all enterprises in the non-financial business economy in the Nordics, start year of the growth period 2014-2017

Hyvin nopeasti skaalautumalla kasvavien yritysten osuus näyttäisi Suomessa olevan pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Tanskassa skaalautuvien yritysten osuus koko yrityskannasta on selvästi suurempi. Erityisesti liikevaihtoaan skaalaavat yritykset ovat Tanskassa huomattavasti yleisempiä kuin muissa Pohjoismaissa, Islantia lukuun ottamatta. Saman tutkimusraportin mukaan skaalautuvat yritykset ovat kaikkein yleisimpiä tietointensiivisillä markkinapalvelualoilla.

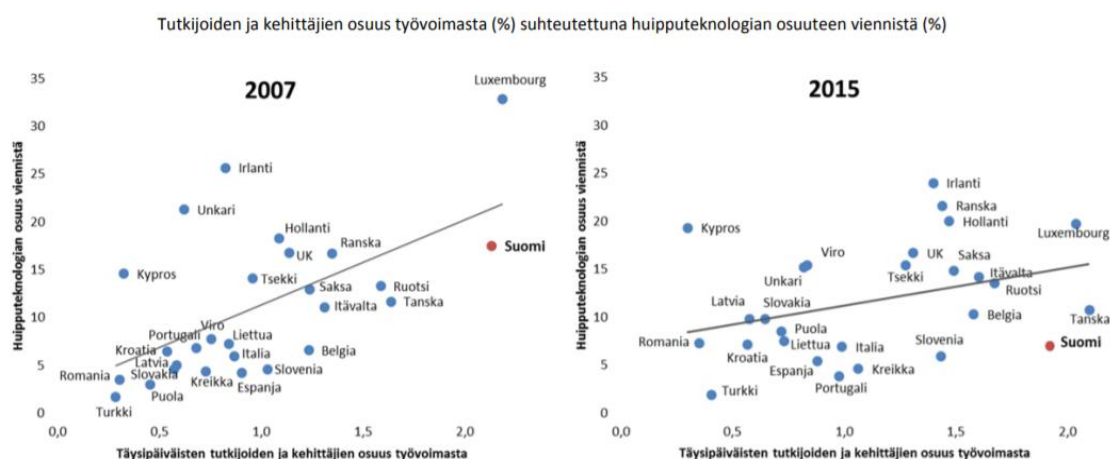
Monesti nopean kasvuyrityksen taustalla on jokin uusi innovaatio, joka voi perustua kaupallisesti hyödynnettävään dataan, tutkimustietoon, tuotekehityksen tuloksiin tai osaamiseen. Kaikki kaupallistaminen tai teknologian siirto ei luonnollisestikaan tapahdu uusien yritysten (spin off-/start-up-yritykset) kautta, vaan merkittävää on olemassa olevien yritysten tutkimus- ja kehittämistoiminta (t &k-toiminta), t&k-yhteistyö sekä lisensiointi.

Uutta luovaan t&k-toimintaan tehtävät panostukset olivat vuonna 2017 noin 2,8 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kolmannes tutkimus- ja kehittämistoiminnan panostuksista tehdään julkisella sektorilla ja siitä pääosa korkeakouluissa. Yksityinen sektori vastaa 2/3 osasta t&k-panostuksista. Rinteen ja Marinin hallitusten ohjelmassa on sitouduttu tavoitteeseen nostaa kansallinen t&k-menojen osuus bruttokansantuotteesta 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. 4 prosentin tavoitteen saavuttaminen merkitsisi karkeasti nykyisten t&k-menojen kaksinkertaistamista. Rahoituksen lisäksi tarvitaan laaja kirjo toimenpiteitä uusien t&k-intensiivisten yritysten synnyttämiseksi ja houkuttelemiseksi Suomeen sekä olemassa olevien yritysten t&k-panoksen lisäämiseksi.

Koko maan tasolla t&k-menot kokonaisuudessaan kasvoivat jatkuvasti vuodesta 1997 vuoteen 2008. Vuodesta 2011 vuoteen 2016 t&k-menot vähenivät koko maan tasolla jokaisena vuonna. Kuntatasolla tarkasteltaessa t&k-menoiltaan viisi suurinta kuntaa eli Helsinki, Espoo, Tampere, Oulu ja Turku ovat vuosina 1997–2016 muodostaneet valtaosan maamme t&k-menoista. Paikkaperustaiseen, kuntatasolle yleistettyyn kaupunki-maaseutu -alueluokitukseen pohjautuva tarkastelu osoittaa, että t&k-menot ovat kaupunkikunnissa aivan toisella tasolla maaseutukuntiin verrattuna.

T&k-menojen kokonaisvolyymin kohdentui vuosien 1997–2017 välillä keskimäärin 95 prosenttia kaupunkikuntiin ja 5 prosenttia maaseutukuntiin.²¹²²

Etlan raportissa (Kotiranta ja Tahvanainen, 2018)²³ kaupallistamisen tuloksellisuutta mitattiin selvittämällä korkean teknologian tuotteiden osuutta kokonaisviennistä suhteutettuna t&k-panostukseen (t&k-henkilöstön osuutena koko työvoimasta). Selvityksen mukaan Suomessa tehtävää teknologiansiirtoa on arvosteltu keskimääräistä tehottomammaksi. Alla oleva kuvio kuvaa sitä, miten Suomen panostus tieteeseen ja tutkimukseen muuntuu huipputeknologian alojen vientituotteiksi.

Lähde: Eurostat.

Kasvuyrittäjyyden keskeinen edellytys on toimivat yritysrahoitusmarkkinat. Yleisellä tasalla Suomen yritysrahoitusmarkkinat toimivat hyvin. Rahoituksen tarjonta on monipuolistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja uusia rahoitusvaihtoehtoja ja toimijoita (yhtenä esimerkkinä joukkorahoitus) on tullut markkinoille. Ulkomaisten sijoittajien sijoitukset startup-yrityksiin ovat lisääntyneet merkittävästi, mutta suurin osa varoista on kohdistunut suurempiin rahoituskierroksiin ja lukumääräisesti niitä ei ole paljon. Bisnesenkeleiden sijoitukset ovat myös tulleet yhä tärkeämmäksi rahoituslähteeksi alkavan vaiheen yrityksille.

Pk-yritysten rahoitus on edelleen hyvin pankkikeskeistä. Kiristynyt pankkisääntely, jonka odotetaan edelleen kiristyvän kesällä 2020, heijastuu myös erityisesti pk-yrityksiin. Pk-yritysbarometrin mukaan (syksy 2019) rahoittajien luottopolitiikan muutos on hyvin laaja-alaista. Vastaajien mukaan rahan hinta eli rahoittajan marginaali on noussut, vakuusvaatimukset ovat kiristyneet, oman pääoman vaatimus on kasvanut ja lainavaatimukset ovat kiristyneet.²⁴

Pankkien riskinotto kyvyn leikkaaminen sääntelyllä on pakottanut julkisen sektorin kantamaan enemmän riskiä. Suomessa Finnveran lisäksi osa tätä uutta järjestelmää ovat EU:n tarjoamat laina-

²¹ ks. s. 40–43: Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmien aluetalous- ja työllisyysvaikutukset: Vaikuttavuusanalyysi kaudelta 2007–2013, <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161759>

²² MMM:n tiedote, https://mmm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tutkimus-maaseutuohjelman-rahoitus-luo-tyopaikkoja-maaseudulle

²³ Tutkimustiedon hyödyntäminen kestävästä hyvinvoinnista lähtien, Etla-raportit nro. 80, <https://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-80.pdf>

²⁴ Pk-yritysbarometri, syksy 2019 https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/pk_barometri_syksy2019.pdf

takaus- ja sijoitusvälineet, kuten vuonna 2015 käynnistyneen Euroopan investointiohjelman myötä perustetun Euroopan strategisten investointien rahaston (ESIR) pk-yrityslainojen takausohjelmat. Suomessa takausohjelmia on otettu käyttöön noin 1,5 mrd. euron edestä vuosina 2016 - 2019. Start-up- ja voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset tarvitsevat erityisesti oman pääoman ehtoista rahoitusta. Pääomasijoittajilla on tässä merkittävä rooli, koska ne tuovat rahoituksen lisäksi osaamistaan ja verkostoja yritysten käyttöön. Suomessa pääomarahastoihin sijoittavien instituutionaalisten sijoittajien kappalemäärä on laskusuunnassa, mikä johtuu osittain pienempien eläkesäätiöiden sulautumisesta suurempiin eläkeyhtiöihin.

Erityisen haastavaa on edelleen kerätä varoja yksityisiltä sijoittajilta venture capital –rahastoihin, ja sama koskee uutena myös vaikuttavuussijoitusrahastoja. Suomalaisten venture capital -rahastojen keskikoko ja sijoituksen koko on jäämässä jälkeen eurooppalaisista verrokeista. Valtio on pyrkinyt paikkaamaan pääomapulaa lisäämällä Tesin ja Business Finland VC:n sijoituskapasiteettia, mutta ongelmana on yksityisen pääoman saanti. Yksityisten sijoittajien laajempi osallistuminen pääomasijoitusmarkkinoille on ainoa kestävä ratkaisu kasvurahoituksen vahvistamiseksi. Kyse on esteiden poistamisesta ja kannustimien luomisesta. Mikäli yleishyödyllisten yhteisöjen sijoittamista kommandiittiyhtiömuotoisiin pääomarahastoihin ei katsottaisi elinkeinotuloiksi, voisi yleishyödyllisten yhteisöjen potentiaalinen sijoittaminen vaikuttavuussijoitus- ja pääomarahastoihin olla toimialan arvion mukaan useita satoja miljoonia tulevana vuosina ottaen huomioon rahastomarkkinoiden kehitys.

Innovaatiolähtöisen kasvuyrittäjyyden aktivoimiseksi tulisi julkisella sektorilla olla aktiivisempi rooli. **Julkisten hankintojen** vuosittain volyymi on 35 miljardia €, jolloin julkisilla hankinnoilla voidaan merkittävästi vauhdittaa innovaatioiden käyttöönottoa, synnyttää edelläkävijämarkkinoita, vauhdittaa skaalautumista ja yrityksille syntyviä referenssejä, jotka tukevat pk-yritysten ja uusien yritysten liiketoimintamallien kilpailukykyä. Hallitusohjelman tavoitteena onkin lisätä julkisten innovatiivisten hankintojen määrää 10 prosenttiin julkisista hankinnoista vaalikauden loppuun mennessä. Yhdeksi haasteeksi lisätä julkisia innovatiivisia hankintoja on tunnistettu osaamisen puute, joka saattaa estää uuden tyyppisten hankintakeinojen käyttöönottamisen.

Yhteiskunnalliset haasteet ja ilmiöt ja niihin liittyvät ratkaisut voivat olla tärkeitä innovaation lähteitä. Hallitusohjelma tunnistaa ilmastonmuutoksen, globalisaation, kaupungistumisen, väestön ikääntymisen ja teknologisen kehityksen Suomea ja koko maailmaa ehkä nopeammin muuttavaksi kuin koskaan aikaisemmin. Muutos tarjoaa huolien ohella myös suuria mahdollisuuksia maamme kehittämiseksi, erityisesti ekologisesti kestävä voisi Suomi näyttää tietä ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa. Edelläkävijänä Suomi voi olla kokoaan suurempi ihmiskunnan yhteisen haasteen ratkaisemisessa. Erityisesti tämä avaa uusia mahdollisuuksia suomalaiselle tutkimukselle, osaamiselle, innovaatioille ja yrityksille. Hiilineutraalisuus, ekologiset investoinnit, cleantech, kierto- ja biotalous ja resurssiniukkuus synnyttävät uusia suomalaisen teollisuuden kasvutarinoita, rakennuspalikoita hyvinvoinnillemme perinteisten menestysalojen rinnalle.

Tulevaisuudessa korostuvat näkökulmana kasvava ympäristötietoisuus, kestävän kehityksen vaatimukset sekä ilmastonmuutoksen torjuminen. Em. näkökulmat huomioidaan myös EU:n komission antamassa tiedonannossa vihreän kehityksen ohjelmasta (European Green Deal) 11.12.2019. (COM(2019) 640 lopullinen). Poliitiikkaohjelma sisältää komission suunnitelmat tulevista toimista ja aloitteista mm. ilmastoneutraaliteetin saavuttamisen, energian, liikenteen, EU:n luontopääoman säilyttämisen, saasteettomuuden, kiertotalouteen siirtymisen jne sekä oikeudenmukaisen siirtymän ja sen rahoittamisen alalta. Lisäksi ohjelma sisältää em. mainittujen teemojen osalta suunnitelmat

globaaleihin tutkimukseen, innovaatioihin, koulutukseen ja digitalisaatioon liittyviin toimiin. Suomen näkökulmasta siirtymä ilmastoneutraaliin talouteen luo myös merkittäviä liiketoimintamahdollisuuksia ja korostaa entisestään tutkimus- ja innovaatiopolitiikan merkitystä. EU:n uusi teollisuuspolitiikkastrategia pohjautuu ilmastoneutraalille kiertotaloudelle ja edistää jo alkanutta tuotanto- ja kulutustapojen murrosta kohti kestäviä toimintakäytäntöjä. Energiaintensiivisten alojen saattaminen hiilivapaiksi sekä edelläkävijämarkkinoiden vauhdittaminen ilmastoneutraaleille ja kiertotalouden mukaisille tuotteille on tärkeää.

2.8 Digitalisaation hyödyntäminen

OECD:n SME and Entrepreneurship Outlook (2019) –julkaisun ²⁵ mukaan suomalaisilla PK-yrityksillä on likimain OECD:n parhaat edellytykset digitalisaation hyödyntämiseen. Useimmilla tätä aihealuetta kuvaavilla mittareilla Suomen PK-yritykset sijoittuvat viiden parhaan maan joukkoon. Hyvästä perustasta huolimatta nopeasti kasvavien yritysten suhteellisesti vähäinen määrä viittaa todennäköisesti siihen, että digitalisaation potentiaalia ei vielä osata täysin hyödyntää. Esimerkiksi tekoälyn hyödyntäminen on pääosin kohdistunut yritysten sisäisten prosessien uudistamiseen, kun taas tekoälyn soveltaminen uusiin tuotteisiin ja kasvua tukevaan toimintaan kuten myyntiin ja markkinointiin on ollut vähäistä. Matti Pohjolan (2020)²⁶ mukaan Suomessa ICT-investointien kasvukontribuutio on ollut vain puolet siitä mitä Ruotsissa ja Yhdysvalloissa. Tämä selittyy pääosin vähäisillä investoinneilla, sillä ICT-investointien osuus kaikista tuotannollisista investoinneista on Suomessa vain 12 prosenttia, kun Ruotsissa investointien osuus on 22 prosenttia ja Yhdysvalloissa 19 prosenttia. Edistykselliseen digitalisaatioon liittyvät investoinnit ja tki-toiminta painottuvat Suomessa harvalukuisiin suuriin yrityksiin ja startupeihin.

Elinkeinoelämän keskusliiton tekemän yrityskyselyn (EK 2018) mukaan yrityskenttä on edelleen vahvasti jakautunut suhteessa digitalisaatioon. 35 prosenttia suomalaisyrityksistä mukautuu digikehitykseen tai ei pidä digitalisaatiota tärkeänä itselleen. Noin puolet yrityksistä on nostanut sen strategiseksi tavoitteekseen ja vajaa 10 prosenttia yrityksistä pitää itsenään edelläkävijänä. Selvityksessä arvioitiin, että suomalaisyritysten tulisi todennäköisesti keskittyä vakavammin datan hyödyntämiseen ja siitä nouseviin mahdollisuuksiin. Yrityksistä 19 prosenttia hyödyntää liiketoiminnassaan suuria tietomassoja, ns. big dataa. Big datan hyödyntäminen on keskittynyt suurimpiin yrityksiin ²⁷. PK-yritysbarometrin mukaan big dataa hyödyntää tosin vain 3 prosenttia PK-yrityksistä ²⁸. Verrokkimaihin verrattuna mm. datatalouden uudet liiketoimintamahdollisuudet tunnistetaan yrityksissä harvoin ja investoinnit ovat alhaisemmalla tasolla.

Jopa 72 prosenttia yrityksistä kokee, että henkilöstön digiosaamisessa on liiketoimintaa vaikeuttavia puutteita. Toisaalta tutkimus osoittaa, että myös yritysjohton digitaalisissa osaamisissa saattaa olla

²⁵ OECD, SME and Entrepreneurship 2019, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/34907e9c-en.pdf?expires=1580719549&id=id&accname=oid048242&checksum=563E2C2121317718288E8568C0115303>

²⁶ Pohjola 2020, Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa, TEM julkaisuja 2020:5 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162051/TEM_2020_05.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²⁷ EK:n yrityskyselyn tulokset digitalouden osaamistarpeista 2019, https://ek.fi/wp-content/uploads/Digikysely_informaatiikka_2019_final.pdf

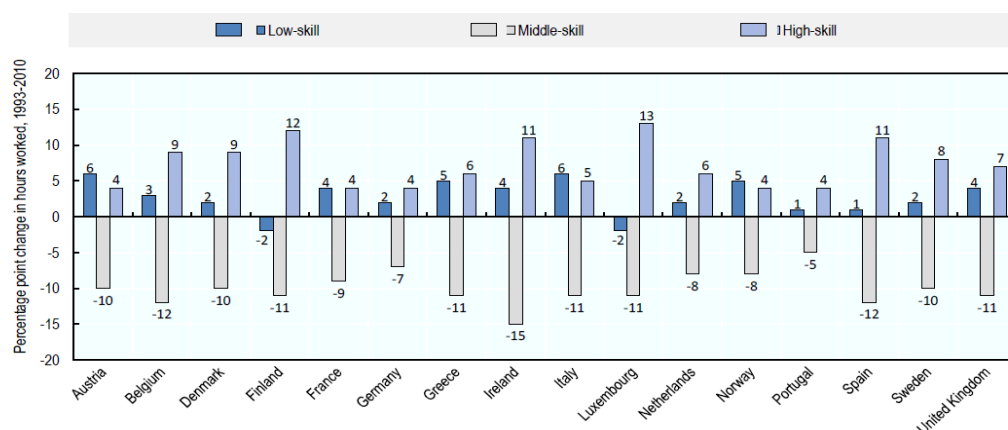
²⁸ PK-yritysbarometri, syksy 2019, https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/pk_barometri_syksy2019.pdf

puutteita²⁹. On mahdollista, että suomalaisten PK-yritysten johdon digitaalisia kyvykkyyksiä kehittämällä olisi mahdollisuus lisätä näiden yritysten tuottavuutta ja vauhdittaa kasvua luovaa digitaalista transformaatiota.

2.9 Osaaminen/Inhimillinen pääoma

Suomen kannalta kriittistä on tulevaisuudessa kyky jatkuvaan uudistumiseen ja (tutkimus- ja) innovaatiotoimintaan sekä teknologian eturintamassa pysyminen. Inhimillinen pääoma on kasvun moottori ja kasvun ylläpito edellyttää koulutusta ja erityisesti korkeakoulutusta. Korkea osaaminen ja korkeakoulutuksen taso ovat Suomen kilpailukyvyn kannalta keskeistä. Työn tuottavuuden ja kasvun lähteet perustuvat jatkossakin henkiseen pääomaan ja uusiin ideoihin. Erikoistuminen korkeaa osaamista vaativiin tehtäviin edellyttää jatkuvaa osaamisen tarpeiden ennakoimista, jotta tarjolla olevan työvoiman koulutus rakenne ei rajoita yritysten ja työpaikkojen syntymistä.

Ei ole merkkejä siitä, että **työmarkkinoiden osaamisvaatimukset** kääntyisivät laskuun, vaan työvoimatarpeen kasvun odotetaan koko Euroopassa kohdistuvan erityisesti korkeasti koulutettuun työvoimaan. Suomi on muutoksessa yksi edelläkävijämaista³⁰.

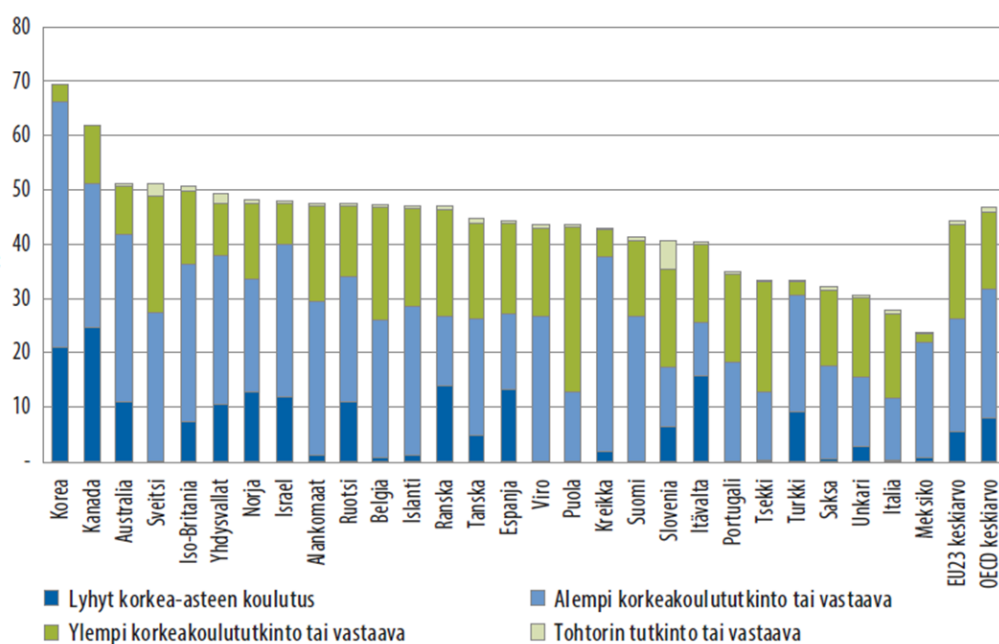
Notes: This figure shows percentage point changes in hours worked in low-, mid- and high-skill occupations in 16 OECD countries between 1993 and 2010.

Yhteiskunnan ja yritysten jatkuvan uudistumiskyvykkyyden ja innovaatiotoiminnan edellytysten kannalta on huolestuttavaa, että Suomi on menettänyt 1990-luvun kärkipaikkansa kansainvälisissä koulutustasovertailuissa. Suomi sijoittuu korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden 25–34-vuotiaiden osuudessa alle OECD-maiden keskiarvon (ja EU-keskiarvon tuntumaan) 41 prosenttia korkeakoulutettujen osuudellamme. Alla olevassa kuviossa korkea-asteen tutkinnon ja korkeakoulututkinnon suorittaneet 25–34-vuotiaista OECD-maissa 2018³¹.

²⁹ Mattila, M., Hautamäki, P., Yrjölä, M., & Aarikka-Stenroos, L. (2020): B2B Selling in Transition: A Digital Dynamic Managerial Capability Framework. *Journal of Finnish Studies*

³⁰ Berger, T. and C. Frey (2016), "Structural Transformation in the OECD: Digitalisation, Deindustrialisation and the Future of Work", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 193, OECD Publishing, Paris.

³¹ OECD 2018

Osaamis-, koulutus- ja työvoimatarpeiden ennakkoinnin lisäksi tarvitaan koulutuksen sisältöjen kehittämistä, osaamis- ja koulutustason nostoa sekä nykyistä enemmän työvoiman ja opiskelijoiden maahanmuuttoa. Jatkuva oppiminen varmistaa osaamisen uudistumisen työelämän tarpeiden muuttuessa. Tarvitaan lisäksi korkealaatuista tutkimusta ja innovaatiotoimintaa sekä vahvaa kytkeytymistä muualla tuotettuun uuteen tietoon.

Työikäisen väestön määrän vähetessä Suomessa korostuu työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto työmarkkinoilla sekä laadullisesti että määrällisesti. Pula osaavasta työvoimasta on noussut paikoitellen vakavaksi kasvun esteeksi yrityksille. Työvoiman niukkuus tulee hidastamaan talouskasvua tulevina vuosina. Ongelmaa pahentaa väestön ikääntyminen

Paljon on kirjoitettu ja analysoitu työvoiman osaamistarpeista mutta vähemmän on kiinnitetty huomiota **yritysten johdon ja avainhenkilöiden inhimilliseen pääomaan/osaamiseen**, joka vaikuttaa kykyyn ja haluun kasvaa ja kansainvälistyä.

Pidemmällä tähtäimellä yrittäjyyskasvatus antaa hyvän pohjan kaikkien osaamiselle ja asenteille yritystoimintaa kohtaan. Yrittäjyyskasvatus on tänä päivänä osana koulutusstrategioita ja opetus-suunnitelmia, koska ymmärrys yrittäjyyskasvatuksen tarpeesta on selkeästi viime vuosina vahvistunut. Yrittäjyyskasvatusta toteutetaan aikaisempaa enemmän opetuksessa ja ohjauksessa sekä myös eri järjestöjen toimesta.

Toisaalta yrittäjyyskasvatuksen toteutus on edelleen vaihtelevaa. Joissakin oppilaitoksissa kaikilla oppilailla tai opiskelijoilla on mahdollisuus saada aiheeseen liittyvää koulutusta. Toisinaan oppilaitoksen yrittäjyyskasvatus voi kohdentua vain pienelle ryhmälle. Yrittäjyyskasvatus liittyy laaja-alaisesti myös työelämävalmiuksiin. Siksi opettajien koulutusta tulee edelleen kehittää siitä näkökulmasta, miten yrittäjyyskasvatus saadaan vahvemmin integroitua osaksi kaikkea opetusta ja ohjausta sekä oppilaitosten toimintakulttuuria³². Opettajien koulutusta tulisi tarjota myös korkeakoulutasolla

³² Deveci, I. & J. Seikkula-Leino. 2018. A Review of Entrepreneurship Education in Teacher Education. Malaysian Journal of Learning and Instruction, vol 15, no 1, 105-148

ja erityisesti aloilla, joilla on pakkotyöttömyyttä (humanistiset alat). Lisäksi lisäämällä liiketoimintaosaamista esim. myyntikoulutusta korkeakouluissa, voitaisiin yhä useammalla tieteen alueella oppia myös kaupallistamaan omaa osaamista ja madaltaa kynnystä lähteä yrittäjäksi.

Yritystoiminnan nykyiset haasteet, kuten yritystoiminnan skaalautuminen, kansainvälistyminen sekä myynnin kehittäminen globaaleissa, digitalisoituvissa ja muuttuvissa verkostoissa, tulee huomioida vahvemmin esimerkiksi toisen asteen ja korkeakoulujen opetuksessa, ohjauksessa sekä opetushenkilöstön täydennyskoulutuksessa.

Yrittäjien koulutuksen tulisi entistä vahvemmin painottua yrittäjämäisiin kompetensseihin, jolloin vahvistuvat paitsi itseluottamus, itsensä johtaminen, organisaation innovatiivinen kehittäminen sekä kansainväliseen verkostoitumiseen liittyvät tiedot, taidot ja asenteet³³. Kansainvälisessä kaupassa menestyminen edellyttäisi myös myyntitaitojen kehittämistä. Tutkimus osoittaa, että myyntiosaaminen on yksi suomalaisten kasvuyritysten osaamisvajeista³⁴. Globaalista kilpailusta ja alustatalouteen siirtymisestä johtuen olisi tarpeen kehittää suomalaisten pk-yrittäjien kansainvälisen, digitaalisen myynnin taitoja.

Yrittäjän osaamisen varmistamisessa yhteistyö korkeakoulujen kanssa olisi tärkeää paitsi työvoiman saatavuuden varmistamiseksi, myös yrittäjän osaamisen kehittämiseksi. TEM:n julkaisujen mukaan vain 17 % PK-yrityksistä tekee korkeakoulu- ja/tai tutkimuslaitosyhteistyötä. Yhteistyö on useimmiten johtanut yritysten tietopohjan ja osaamisen vahvistumiseen (64 % yrityksistä) sekä jäseny-neempään näkemykseen tulevista kehitystrendeistä ja markkinoista (32 %). Myös pilotointi ja tuotetestaus (26 %) sekä uuden teknologian, menetelmän ja laitteen käyttöönotto (25 %) oli verrattain yleistä³⁵. Tutkimuksen perusteella³⁶ suomalaisten kasvu-yrittäjien rekrytointihaasteet liittyivät myös korkean osaamisen työtehtäviin, jolloin haasteena oli löytää oikea kanava lähteä etsimään tietyn profiilin omaavia henkilöitä. Tässäkin yhteistyö korkeakoulujen kanssa voisi auttaa kansainvälisten verkostojen luomisessa, tulevaisuuden osaajien kasvattamisessa yritysten osaamistarpeisiin ja yrittäjän itsensä osaamisen kehittämisessä.

2.10 Palveluiden räätälöinti erityisiin tarpeisiin ja tilanteisiin

Yrittäjäkentän monipuolisuuden huomioon ottaminen on yrittäjyysstrategian onnistumisen edellytys. Seuraavassa on lyhyesti kuvattu muutaman valitun yrittäjäryhmän erityistarpeita ja tilanteita niiden huomioimiseksi jatkotyössä.

Naiset yrittäjinä

Naisyrittäjien toimintaa on tasaisesti eri toimialoilla. Eniten naisyrittäjiä on ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa, terveys- ja sosiaalipalveluissa, muussa palvelutoiminnassa sekä tukku- ja vähittäiskaupassa. Naisyrittäjien kasvuhaluukkuus on jossain määrin alhaisempaa kuin miesyrittäjillä. Naisyrittäjistä 45 prosenttia halusi kasvattaa yritystään vahvasti tai jossain määrin,

³³ Seikkula-Leino, J. submitted. Developing theory and practice for entrepreneurial learning – focus on self-esteem and self-efficacy. (Teaching and Teacher Education Journal Impact 2.61)

³⁴ Brandt, T. & Hautamäki, P. (2018). Wellbeing and Self-Leadership of Growth Entrepreneurs at Finland. 7th SGBED. International Research Symposium, UAE from December 17-19, 2018

³⁵ Huovinen & Kärpänoja. Pk-yritysten yhteistyö korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa, TEM raportteja 2019:35

³⁶ Brandt, T., Maarit, L., & Uusi-Kakkuri, P. (2018, September). HR-Issues of Growth Entrepreneurs in Finland: Recruiting and Retaining Talents. In *ECIE 2018 13th European Conference on Innovation and Entrepreneurship* (p. 132). Academic Conferences and publishing limited.

kun vastaava luku oli miehillä 53 prosenttia. Sen sijaan niiden osuus, jotka eivät halunneet kasvattaa yritystään, oli sekä miehillä että naisilla käytännössä sama (25 ja 26 prosenttia). Työnantajayrittäjillä kasvuhaluus oli korkeampaa kuin itsensä työllistäjillä. Naisyrittäjistä 59 prosenttia ei suunnitellut palkkaavansa tai käyttävänsä alihankintaa, kun miesyrittäjillä vastaava osuus oli 38 prosenttia. Sekä alihankkijoiden käyttöön että työntekijöiden palkkaukseen liittyvissä suunnitelmissa miesyrittäjät näyttävät olevan selkeästi aktiivisempia. Yrittäjyyteen liittyvissä vaikeuksissa ajoittainen toimeentulon niukkuus nousi naisyrittäjillä päällimmäiseksi (46 prosenttia ja miehillä 37 prosenttia).

Maahanmuuttajayrittäjät

Monille maahanmuuttajille yrittäjyys on luonteva tapa kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan ja työllistyä. Maahanmuuttajataustaiset yritykset ovat luoneet suhteellisen paljon matalan tuottavuuden ja palkkatason työpaikkoja. Niiden palkkojen kasvu on ollut keskimäärin muita nopeampaa, mutta palkkojen myötäsyklinen suhdannevaihtelu on ollut muita voimakkaampaa.³⁷

Yrittäjyys on maahanmuuttajille luontevaa myös siksi, että merkittävä osa heistä tulee maista, joissa yrittäjyys on yleistä ja sosiaaliturva Suomeen verrattuna erittäin heikko. Yritystoimintaa harjoittavat maahanmuuttajat työllistävät mielellään toisia maahanmuuttajia. Samoin mentorointia ja vertaistukea haetaan yleensä toisilta maahanmuuttajayrittäjiltä. Julkisissa yrityspalveluissa maahanmuuttajat tarvitsevat usein kantaväestöä enemmän henkilökohtaista sparraamista ja palvelua – joko englanniksi tai omalla äidinkielellään. Lisäksi julkisten yritys- ja työvoimapalvelujen tunnettuutta maahanmuuttajien keskuudessa on tarve lisätä.

Maahanmuuttajien yritystoimintaa jarruttavat tiedon puute, valmiiden verkostojen vähäisyys sekä kielitaidon heikkous. Näistä syistä yrittäjien keskinäinen vertaistuki sekä ns. yhden luukun periaatteella toimivat neuvontapalvelut ovat tärkeitä. Tähän mennessä neuvonta on kohdistunut pääosin yrityksen perustamiseen, mutta sen jälkeen maahanmuuttajayrittäjät ovat joidenkin havaintojen mukaan liian suurella määrällä omillaan. Yritystoiminnan aloittamisen sääntelyssä varsinkin oleskelulupien varsin pitkät käsittelyajat koetaan ongelmallisiksi. Tämä koskee erityisesti tapauksia, joissa henkilön kotimaa on EU/ETA –alueen ulkopuolella ja oleskelulupaa haetaan yrittäjästatuksella. Viime aikoina on huippuosaajien oleskelulupien käsittelyä onnistuttu tehostamaan. Maahanmuuttajien yrittäjyyttä edistäisi myös ammatillisen koulutuksen ja kotouttamiskoulutuksen nykyistä joustavampi yhteen sovittaminen.

Korkeakouluissamme opiskelevat ulkomaalaiset opiskelijat ovat potentiaalinen startup-yritysten perustajaryhmä ja viime vuonna voimaan tullut startup-oleskelulupa on tuonut uusia mahdollisuuksia ulkomaisille opiskelijoille perustaa startup-yritys valmistumisensa jälkeen. Erityisesti suurimmissa kaupungeissa on syntynyt englannin kielellä toimivia startup-yhteisöjä, jotka kiinnittävät myös maahan muuttaneita startup-yritysten perustajia ja startup-yrityksissä työskentelystä kiinnostuneita startup-ekosysteemiin.

³⁷ https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2019/06/LOW3_31086773_KAK_sisus_2_2019_176x245-Copy-77-104.pdf

Yksinyrittäjät

Suomessa tyypillisin yrittäjyyden muoto on yksinyrittäjyys, sillä kaikista yrittäjistä yksinyrittäjien osuus on 69 prosenttia. Yksinyrittäjien yleisimmät yritysmuodot ovat toiminimi (52 prosenttia) ja osakeyhtiö (42 prosenttia). Yksinyrittäjien päätoimiala on palvelualat (73 prosenttia). Muina keskeisinä toimialoina ovat kauppa (11 prosenttia), rakentaminen (11 prosenttia) ja teollisuus (5 prosenttia). Yksinyrittäjistä 86 prosenttia toimii päätoimisina.

Yksinyrittäjyys on Suomessa hyvin pysyvä yrittämisen muoto. Yksinyrittäjät haluavat usein pitää oman vapautensa. Toisaalta yritystoiminta halutaan usein pitää saavutetun kokoisena ja saavutetulla markkina-alueella ja kynnys ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen on korkea. Keskeisimpinä syinä sille, miksi yksinyrittäjät eivät palkkaa työntekijöitä nousee esille seuraavia asioita: yrittäjän halu työllistää vain itsensä (38 prosenttia), työtä ei ole riittävästi (34 prosenttia) sekä se, ettei saa katettua palkkakustannuksia (34 prosenttia). Yksinyrittäjille on tunnusomaista toimia verkostomaisesti. Heistä noin kolmannes toimii 2-3 samaa toimialaa edustavan tai omaa toimintaa täydentävän yrittäjän kanssa. Viidennes toimii 3-4 yrittäjän verkostossa.

Melko korkeasta työllistämiskynnyksestä huolimatta yksinyrittäjistä 67 prosentilla on kasvuhakuisuutta. Heistä kasvua hakee 19 prosenttia ja 48 prosenttia hakee kasvua mahdollisuuksien mukaan. Tärkeimmät keinot kasvattaa liiketoimintaa ovat verkostoituminen kumppanien kanssa (44 prosenttia), uusien tuotteiden ja palvelujen lanseeraaminen (39 prosenttia) ja työntekijän palkkaaminen (30 prosenttia). Merkittäviä yksinyrittäjien kasvuesteitä ovat seuraavat: yrittäjänoman työajan käytön lisääminen ei ole mahdollista (53 prosenttia), työllistäminen on liian kallista (33 prosenttia) sekä työllistämiseen liittyvät riskit (32 prosenttia).

Yksinyrittäjistä noin puolet (48 prosenttia) ansaitsee kuukaudessa alle 2 000 euroa. Heistä alle 1 000 euroa ansaitsevien osuus on 22 prosenttia. Itsensä työllistämisen ja yrittäjäriskin kantaminen ei näy monilla yrittäjillä tulojen nousuna palkansaajiin verrattuna. Tilastokeskuksen (2015) mukaan yrittäjistä ja maatalousyrittäjistä 14,4 prosenttia oli pienituloisia, kun palkansaajilla vastaava luku oli 1,4 prosenttia. Yksinyrittäjyys, osa-aikayrittäjyys sekä palkkatyön ja yrittäjyyden vuorottelu ovat yleistyneitä ilmiöitä.

Omistajanvaihdokset kasvun paikkoina

Omistajanvaihdoksia arvioidaan tulevan seuraavan kymmenen vuoden aikana noin 50 000 yritykselle. Omistajanvaihdosbarometri 2018:n mukaan seuraavan kymmenen vuoden aikana myyntiin on tulossa 34 000 yritystä (46 prosenttia) ja sukupolvenvaihdoksia on toteutumassa 17 500 yrityksessä (24 prosenttia). Myös 21 500 yritystä (22 prosenttia) on lopettamassa toimintansa ja runsaassa 5 000 yrityksessä (7 prosenttia) tapahtuu omistuksen muutos, kun ikääntynyt omistajakollega jättää yritystoiminnan. Tiedot perustuvat 55 vuotta täyttäneiden yrittäjien arviointeihin omistajanvaihdosbarometrissa. Barometrin mukaan myös alle 55-vuotiaiden kiinnostus yrityskauppoihin on kasvanut, sillä 36 prosenttia oli kiinnostunut oman yrityksen myymisestä (30 prosenttia vuonna 2015) ja 27 prosenttia oli kiinnostunut yrityksen tai liiketoiminnan ostamisesta (23 prosenttia vuonna 2015).

Omistajanvaihdosten merkittävimmät haasteet ovat ostajan löytäminen, arvonmääritys, rahoitus, verotus ja osaamisen siirto. Tutkimuksen mukaan naiset kokevat haasteet suurempina kuin miehet. Haasteiden ratkaisemiseksi yritysten tulisi olla kaiken aikaa myyntikunnossa, yrittäjän ja yrityksen

osaamisen tulisi olla eriytetty, omistajanvaihdoksiin tulisi varautua ajoissa, yrityksen myymisen tulisi olla avointa ja alan ammattilaisten osaamista tulisi hyödyntää. Omistajanvaihdoksessa on tärkeää varmistaa myös uusien yrittäjien menestysedellytykset, jotta yrityksissä kyetään toteuttamaan patoutuneet investointi-, kehittämis- ja kansainvälistymistarpeet, joilla luodaan kasvua ja uutta vientiä.

Omistajanvaihdosbarometrissa ilmenee, että yrittäjien omien odotusten mukaan Suomessa yritysmyyntejä ulkopuolisille ja sukupolvenvaihdoksia tulisi tapahtua noin 5 000 vuosittain. Eri arvioiden mukaan niitä tapahtuu kuitenkin vuosittain noin 2 000–3 000. Kokonaistalouskehityksen kannalta olisi tärkeää, että yrityksillä olisi kehitysvaiheissaan ”oikeanlaiset” omistajat. Esimerkiksi alkuvaiheen startup-yrittäjät eivät välttämättä ole parhaita vetäjiä enää siinä vaiheessa, kun toiminta siirtyy skaalautumaan laajemmaksi liiketoiminnaksi. Tavoitteena tulisi olla löytää kasvukykyisille yrityksille kasvuhakuiset ja kasvuosaavat omistajat.

Maaseutuyrittäjyys

Manner-Suomen kaikista yrityksistä hieman yli 80 000 kasvuyrityksrajauksen mukaista yritystä (30 %) toimii maaseutualueilla. Mukaan ei ole laskettu alkutuotannon, rahoitus- ja vakuutustoiminnan, koulutuksen, kirjastojen ja arkistojen, museoiden ja kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen yrityksiä³⁸. Näistä lähes kaikki olivat kokoluokaltaan pk-yrityksiä. Maaseudun yrityksistä vain noin 0,1 prosenttia on suuria yrityksiä. Maaseutualueiden pk-yrityksistä noin 95 % on alle 10 henkilöä työllistäviä mikroyrityksiä. Pk-yritysten osuus harvaan asutulla maaseudulla on noin 18 %, ydinmaaseudulla noin 49 % ja kaupunkien läheisellä maaseudulla noin 33 %. Eniten maaseutuyrityksiä sekä yritysten henkilöstöä on Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa sekä Pohjois-Pohjanmaalla.

MMM vastaa maaseutupolitiikasta ja maaseudun kehittämisestä. Maaseudun elinkeinotoiminnan kehittämisessä keskiössä on maaseudun elinvoimaisuuden vahvistaminen sekä yritystoiminnan uudistaminen ja monipuolistaminen. Maaseutualueilla myös kaikkein pienimmät yritykset ovat tärkeitä, sillä vaihtoehtoja työllistymiselle ja toimeentulon hankkimiselle on vähemmän kuin kasvukeskuksissa. Maaseutu on tärkeä osa biotalouden kehitystä ja sen mahdollisuuksia. Käytännössä kaikki uusiutuvan energian resurssit sijaitsevat maaseudulla, ja niiden hyödyntäminen korostaa maaseudun yhteiskunnallista roolia. Suomen tavaraviennistä 68 % pohjautuu maaseudulta saataviin raaka-aineisiin ja hyödykkeisiin. Biotalous muodostaa jo nykyisin 16 % kansantalouden tuotosta³⁹.

Lisäksi maassamme toimii vajaat 50 000 maatalousyritystä, joista kolmannes harjoittaa maa- ja puutarhatalouden ohessa muuta yritystoimintaa (monialaiset maatilat). Monialaisuus on yleisintä kaupungeissa ja kaupunkien lähiseuduilla sekä harvaanasutuilla alueilla. Lapissa ja Uudellamaalla lähes kaksi viidestä tilasta on monialaisia. Kasvinviljelytilat ovat kotieläintiloja useammin monialaisia. Maatalouden ja maaseudun kehittäminen tapahtuu pääosin EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) piirissä ja näitä koskevat strategiset linjaukset sisältyvät nykyisen Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan 2014-2020 ja tulevaan CAP-strategiaan vuosille 2021-2027. Valtaosa maataloista ja metsätalouden harjoittajista on luonnollisia henkilöitä.

Suurin osa Suomen metsistä, noin 60 prosenttia, on yksityisomistuksessa. Metsänomistajia on yli 600 000. Aktiiviset metsien hoidon ja käytön päätökset lisäävät metsänomistajien ansaintamahdollisuuksia ja luovat kysyntää metsänomistajia palveleville yrityksille. Metsiin liittyvän yrittäjyyden

³⁸ Tilastokeskus & Luonnonvarakeskus, 2017

³⁹ Luonnonvarakeskus, 2020

suurin kasvupotentiaali on suunnittelu- ja neuvontapalveluissa, luontomatkailussa, luonnontuotealalla sekä metsien hoitoon liittyvissä palveluissa. Yrittäjyyden kehittäminen voi luoda myös uudenlaisia työllistämismahdollisuuksia.

Metsäpolitiikan keskeiset linjaukset sisältyvät Kansallinen metsästrategiaan 2025. Strategiassa tavoitellaan kilpailukykyistä toimintaympäristöä metsiin perustuville liiketoiminnoille, metsäalan ja sen rakenteiden uudistumista ja monipuolistumista sekä metsien aktiivista, taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää ja monipuolista käyttöä. Yrittäjyyden osalta päätavoitteina on metsäalan yritysten uudistuminen, uusien yritysten syntyminen sekä se, metsätalous on aktiivista ja yrittäjäistä.

Yrittäjyyden yleisiin edellytyksiin ja kasvuun vaikuttavat myös toimivat, turvalliset ja kansainvälisesti kilpailukykyiset liikenne- ja viestintäyhteydet. Esimerkiksi osaavan työvoiman saatavuuteen voidaan vaikuttaa toimivilla liikenne- ja viestintäyhteyksillä, jotka osaltaan mahdollistavat mm. etätyön ja helpottavat työvoiman liikkuvuutta laajentamalla työssäkäyntialueita. Usein kasvuyrittäjyyden taustalla on palvelujen digitalisaatioon perustuvia innovaatioita, jolloin on oleellista, että esimerkiksi tietoverkot tukevat osaltaan yrittäjyyden edellytyksiä.

Pidemmän aikavälin liikennejärjestelmäsuunnitelma ja sen tavoitteet sekä sujuvat liikenneratkaisut ovat tärkeitä kasvu- ja kilpailutekijöitä yrityksille sekä alueille. Onnistuessaan ne edistävät alueiden elinvoimaa sekä yritysten veto- ja pitovoimaa sekä kannustavat yrityksiä tekemään lyhyen- ja pitkäjänteisen investointeja sekä houkuttelevat uusia yrityksiä sijoittumaan alueille. Pitkäjänteinen liikennejärjestelmäsuunnitelma sitouttaa myös eri elinkeinoelämän toimijoiden välistä yhteistyötä ja tarjoamaa sekä investointien tekemistä.

3 Strategiset teemat

Suomen talouden kaksi suurta haastetta ovat alhainen työllisyys ja matalat investoinnit. Uusi, uudistuva ja kasvuhakuinen yrittäjyys ovat oleellisia ratkaisuja molempiin. Toimialoista erityisesti tietointensiiviset palvelut ovat Suomessa alikehittyneet. Tällä sektorilla nopeasti skaalautuvat uudet digitaalisuutta hyödyntävät yritykset ovat olleet monissa talouksissa keskeisiä ajureita. Suomi ei ole tähän asti kyennyt luomaan riittävästi digitaalista kasvuyrittäjyyttä.

Tilannekuvan ja kansainvälisten vertailujen perusteella Suomella olisi eniten kehittämispotentiaalia seuraavissa teemoissa: osaamisen tarpeen ja osaavan työvoiman kohtaannossa, innovaatiolähtöiseen ja kasvuhakuiseen yritystoimintaan kannustamisessa, kilpailupolitiikan kehittämissä (ml. julkisten toimijoiden roolin arviointi, sääntelyn vaikutusten arvioinnissa (erityisesti olemassa olevan sääntelyn), työmarkkinoiden toiminnan ja työn tarjonnan parantamisessa, yrittäjien inhimillisen pääoman kehittämisessä sekä yrittäjien eläkeelivakuuttamisen ratkaisemisessa.

Seuraavassa on kuvattuna strategiset teemat, joiden osalta on aiemmissa kappaleissa esitetyn tilannekuvan pohjalta tunnistettu kehittämistarpeita sekä asetettu tavoitteita alustavine toimenpiteineen. Toimenpiteitä täsmennetään vielä erikseen laadittavassa Yrittäjyysstrategian tiekartassa.

3.1 Ennustettava ja kilpailukykyinen yritysverotus

Tavoitteena:

Hallitusohjelman mukaan verotuksen tulee tukea talous- ja työllisyyspolitiikalle asetettuja tavoitteita, kansainvälistä kilpailukykyä ja koko Suomen elinvoimaisuutta.

Alustavasti tunnistettuja toimia mm.

Toteutetaan hallitusohjelman kirjaukset yrittäjyyden verotuksesta, kuten aloittavien yritysten ennakkoerojen maksuaikojen joustavuuden lisääminen ja listaamattomien kasvuyritysten henkilöstön palkitseminen sekä haetaan EU:sta poikkeuslupa ALV-verollisen liiketoiminnan alarajan nostamiseksi 15 000 euroon, jolla pyritään keventämään pienyrittäjien hallinnollisia velvoitteita. Hallitusohjelmassa on lisäksi mainittu useita muita yritysverotukseen vaikuttavia hankkeita.

3.2 Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus yritysten kasvun tukena

Tavoitteena:

Lisätä osaavan työvoiman saatavuutta yritysten kasvun tukemiseksi parantamalla työmarkkinoiden toimivuutta ja työvoiman tarjontaa sekä nopeuttamalla työperäisen maahanmuuton lupakäsittelyä. Lisäksi tavoitteena on parantaa yksinyrittäjien ja pienempien työnantajien rekrytointiosaamista sekä edistää kasvua erityisesti yrittäjien inhimillistä pääomaa ml. osaamista tukemalla

Alustavasti tunnistettuja toimia mm.

- Tehostetaan osaavan työvoiman saatavuuden ja kohtaanto-ongelmien toimialakohtaista tarkastelua sekä tarvittavien toimenpide-ehdotusten valmistelua yhteistyössä ao. viranomaisten sekä sidosryhmien kanssa.

- Nopeutetaan työperäiseen ja koulutusperäiseen maahanmuuttoon liittyvää lupakäsittelyä jo vireillä olevan käsittelyn mukaisesti.
- Vahvistetaan yksinyrittäjien/mikroyritysten työnantajavelvoitteiden tuntemista työllistämiskynnyksen alentamiseksi
- Tuetaan yrittäjiä työyhteisöjen kansainvälistymisessä ja kansainvälisten työntekijöiden rekrytoinnissa joko ulkomailta tai Suomesta.
- Tehdään selvitys yrittäjien ja työntekijöiden inhimillisen pääoman tasosta ja mahdollisista kehittämistarpeista sekä laaditaan suositukset selvityksen perusteella.
- Yrittäjyysstrategian yhteensovittaminen työllisyyden edistämisen ministerityöryhmän alatyöryhmien työn osalta koskien osaavan työvoiman saatavuuden parantamista, paikallista sopimista, työolainsäädännön yritysvaikutuksia, rekrytointitukikokeilua sekä työn murrosta (itsensä työllistäjät, jakamis- ja alustatalous, uudet työn teettämisen muodot, osuuskunnat)
- Työolainsäädännön ja yrittäjyyden rajapintaan liittyviä kysymyksiä käsitellään osana sosiaaliturvan ja verotuksen työntekostatuksen määrittelyä, tavoitteena on työmarkkinoiden toimivuuden kannalta mahdollisimmat selkeät sääntelyt (kohderyhmänä itsensä työllistäjät, jakamis- ja alustatalouden piirissä tehtävä työ, uudet työn teettämisen muodot, osuuskunnat).

3.3 Kasvuhakuisen yritystoiminnan lisääminen

Tavoitteena:

Kehittää toimintaympäristöä kasvua sekä yritys- ja elinkeinorakennetta monipuolistavaksi. Toimenpiteet kohdennetaan sekä nopeasti kasvavien että perinteisten potentiaalisten PK-yritysten (ml. mid-cap) ja kansainvälistä kasvua hakeviin yrityksiin tunnistaen pk-yritysten kasvun kapeikkoja.

Alustavasti tunnistettuja toimia mm.

- Kehittää yrityspalveluita tukemaan paremmin kestävästä kasvua ja monipuolistamaan yritys- ja elinkeinorakennetta sekä tiivistää yrityspalvelutoimijoiden yhteistyötä. Yrityspalveluiden parempi vastaaminen yrittäjyyden nivelkohtiin kuten esim. perustaminen, kasvu, omistajanvaihdokset.
- Parantaa osaavan työvoiman saatavuutta (ml. kansainväliset osaajat, Talent boost) sekä lisätä kestävästä kasvun mahdollistavaa kansainvälistymis-, digitaalisuus – ja liiketoimintakyvykkyyttä
- Lisätä PK-yritysten digitalisaatiokyvykkyyttä mm. vauhdittamalla digikokeiluja – ja investointeja sekä valmentamalla
- Tukea luovia aloja siten, että osaaminen synnyttää lisää arvoa ja uutta yritystoimintaa. Luovan alan toimenpideohjelma valmistellaan erikseen TEM:n ja OKM:n yhteistyönä.
- Suomalaisten yritysten tiedon ja koulutuksen lisääminen aineettomista oikeuksista. Erityisesti PK-yritysten tietoisuuden tasoa ja osaamista tulee parantaa lisä- ja täydennyskoulutuksen avulla. Tunnistetaan keinot, joilla PK-yritysten aineettoman omaisuuden hyödyntämiseen liittyvää osaamista voidaan lisätä IPR-strategian valmistelun yhteydessä.
- Lisäksi TKI-tiekartan (innovaatiolähtöinen yrittäjyys), viennin- ja kansainvälisen kasvun (kansainvälistymispalveluiden kehittäminen, pk-yritykset osana liiketoimintaverkostoja) sekä kotimaisen omistajuuden ohjelmien (kasvuyritysten rahoitus ja rahoitusmarkkinat) toimenpiteet. Selvitetään mahdollisuudet säätää verotuksessa pääomasijoittamista koskevasta ratkaisusta

(esim. läpivirtausmallista), jolla edistettäisiin säätiöiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen (veroneutraalia) sijoittamista suomalaisiin kommandiittiyhtiömuotoisiin pääomasijoitus- ja vaikutusrahastoihin.

3.4 Sääntelyn ja asioinnin sujuvoittaminen sekä toimivan kilpailun edistäminen

Tavoitteena: Sujuvoittaa yrityksiä koskevaa sääntelyä ja luoda paremmat edellytykset yrittäjänä toimimiselle, yritysten kasvulle, innovaatioille ja uusien työpaikkojen syntymiselle sekä lisätä markkinoiden avoimuutta siten, että toimijoilla on tasapuoliset toimintaedellytykset eikä markkinoille tuloon tai sieltä poistumiseen liity perusteettomia esteitä. Tavoitteena on, että toimiva kilpailu edistää yrittäjyyden edellytyksiä, vahvistaa elinkeinoelämän kilpailukykyä ja edistää tuottavuuden ja talouden kasvua. Tavoitteena on myös PK-yritysten osallistumisen lisääminen julkisissa hankinnoissa.

Edellä mainittujen lisäksi on julkisen hallinnon palveluiden ja asioinnin osalta tavoitteena sujuvat, asiakaslähtöiset ja modernit palvelut yrityksille. Hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti tavoitteena on, että viranomaisten päätöksenteko on joustavaa yrittäjyyden helpottamiseksi. Lupien ja ilmoitusten sujuvoittamisen ja karsimisen ohella on tavoitteena hyödyntää digitalisaatiota ja datan yhteiskäyttöä viranomaisten välillä lupien ja ilmoitusten käsittelyn nopeuttamiseksi. Tavoitteena on hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti kehittää lupajärjestelmiä siten, että Suomessa on jatkossa toimiva yhden luukun digitaalinen lupa, jossa asiakkaan tarpeisiin vastaavat lupa- ja asiointipalvelut yhteen sovitetaan sujuviksi kokonaisuuksiksi yli organisaatio- ja viranomaisrajojen. Samalla varmistetaan, että yritysten tarvitsee tallentaa asiaansa koskevat tiedot vain kerran ja näitä kerran tallennettuja tietoja hyödynnetään viranomaiskohtaisissa asioinneissa.

Alustavasti tunnistettuja toimia mm.

- Yksi yhdestä -kokeilun laajentaminen eli valmisteilla olevan uuden lainsäädännön aiheuttaman sääntelytaakan hillitseminen sekä lainsäädännön yritys- ja innovaatiovaikutusten arvioinnin parantaminen, ml. pk-yritystestien kehittäminen. Lisätään sääntelyn jälkikäteisarviointia ja sitoudutaan toimimattomaksi havaitun sääntelyn arviointiin ja tarvittaessa muuttamiseen. Otetaan soveltuvien osin huomioon erikokoiset yritykset sääntelyssä. Lisätään sääntelyn innovaatiomyönteisyyttä.
- Kilpailupolitiikan terävöittäminen arvioimalla julkisten toimijoiden roolia sekä toimialakohtaista kilpailua rajoittavaa lainsäädäntöä. Selvitetään keinoja kilpailurikkomuksiin liittyvien kansallisten seuraamusmaksujen ennustettavuuden lisäämistä sekä tarvetta kansallisen yrityskauppavalvonnan ilmoittamiskynnyksen (ns. otto-oikeuden) muuttamiselle. Pyritään varmistamaan sääntelytoimien kilpailuneutraliteetti. Lisäksi tehdään toimialakohtaisia arvioita kilpailun lisäämisen mahdollisuuksista ja tarpeesta.
- Julkiset palvelut tarjotaan kattavasti digi-kanavan kautta VM:n Digi-ohjelman mukaisesti. Yrityksen perustajille ja yrityksille neuvontaa erityisesti perustamisvaiheessa ja erityisosaamista vaativissa yritystoiminnan saumakohdissa digitaalisten palveluiden kautta. Kansallisen asiakaslähtöisen sisällön muodostaminen edellyttää yrityspalvelutoimijoiden välisen yhteistyön tiivistämistä. Lisäksi tavoitteena on ottaa PK-yritysten tarpeet avattaessa julkista dataa ja luotaessa avoimia rajapintoja.

- Yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi selvitetään mahdollisuutta asettaa lupien käsittelylle maksimikäsittelyajat sekä karsitaan tarpeettomia lupia ja ilmoituksia, jotka eivät perustu EU-säätelyyn. Eteneminen edellyttää selvittämisen rajaamista esim. tietyille toimialoille.
- Julkisiin hankintoihin liittyvän hankintaosaamisen lisääminen, jotta PK-yritysten osallistuminen tarjouskilpailuihin helpottuisi.

3.5 Yrittäjyys aluekehityksen ajurina

Tavoitteena

Edistää maan tasapainosta alueellista kehitystä ja alueiden mahdollisuuksien tunnistamista, vahvistamista ja hyödyntämistä sekä vahvistetaan alueiden yrittäjyyttä, osaamista, omaleimaisuutta, identiteettiä ja tulevaisuudenuskoa. Tunnistaa uusia, 2020-luvun näkökulmia Suomen alueiden tulevaisuuteen.

Edistää yrittäjyys- ja innovaatioekosysteemien kehitystä alueilla. Elinkeinorakenteen monipuolistamisella tavoitellaan muun muassa kehittämällä ja vahvistamalla alueiden veturiyritysten ympärille syntyviä palveluverkostoja ja monipuolistamalla alihankintaketjun yritysten asiakaskuntaa. Vahvistetaan alueiden kärkiyritysten ja –toimialojen toimintaedellytyksiä systemaattisesti sekä rakennemuutosta.

Huolehtia siitä, että kasvuyrityksille on palveluja saatavilla alueellisesti ja että julkisten yrityspalvelutoimijoiden palvelut sovitetaan paremmin yhteen PK-yrityksiä kehittämis- ja kasvupolkujen terävöittämiseksi ja nopeuttamiseksi. Lisäksi huolehtia neuvonnallisten ja rahoitussellisten mekanismien vahvistamisesta yritysten kannustamiseksi kestäväan kasvuun sekä jatkuvuuden tukemiseksi esim. omistajanvaihdostilanteissa.

Panostaa biotalouden, uusiutuvien luonnonvarojen ja näihin kytkeytyvän osaamisen realisoimista yritystoiminnaksi ja elinvoimaksi.

Hyödyntää työllistämisen osalta niiden alueiden kokemuksia ja parhaita käytäntöjä, joissa työllisyysaste korkeampi (mm. Etelä- ja Keski-Pohjanmaa ja Ahvenanmaa).

Panostaa toimiviin, turvallisiin ja kansainvälisesti kilpailukykyisiin liikenne- ja viestintäyhteyksiin. Edistää yhteiskunnan ja yritysten tuottavuutta parantavia yhteyksiä taloudellisesti kestäväällä tavalla.

3.6 Yrittäjän uusi alkua, turva ja jaksaminen

Tavoitteena:

Turvata yrittäjän uusi alkua ja parantaa jaksamista sekä lisätä yrittäjien ymmärrystä eläke- ja sosiaaliturvan määräytymisestä.

Alustavasti tunnistettuja toimia mm.

- Valtakunnallisen early warning-toimintamallin kehittäminen, joka mahdollistaa talous- ja maksuvaikeuksiin joutuneille mikro- ja pk-yrityksille asiantuntevaa, luottamuksellista ja maksutonta neuvoa riittävän ajoissa, jolloin yrityksiä voidaan auttaa takaisin kasvupolulle. Mikäli tämä ei ole mahdollista, tuetaan yrityksen lopettamista hallitusti. Maksukyvyttömyyslainsäädäntöjen harmonisointia (varhaisen vaiheen saneeraus ja toinen mahdollisuus) koskevan direktiivin tavoitteena on, että talousvaikeuksissa olevat elinkelpoiset yritykset voisivat toteuttaa yrityssaneerauksen varhaisessa vaiheessa ja näin välttää maksukyvyttömyyden. Em. direktiivi edellyttää OM:n johdolla tapahtuvan kansallisen toimeenpanon ohella kuvatun palvelujen kehittämistä.
- Valmistellaan valtakunnallinen early warning toimintamalli, joka tarjoaa talous- ja maksuvaikeuksiin joutuneille mikro- ja pk-yrittäjille asiantuntevaa, luottamuksellista ja maksutonta neuvontaa. Hyödynnetään kehittämisessä Talousapu-palvelun ja alueellisten yrittäjäjärjestöjen kokemukset. Maksukyvyttömyyslainsäädäntöjen harmonisointia (varhaisen vaiheen saneeraus ja toinen mahdollisuus) koskevan direktiivin tavoitteena on, että talousvaikeuksissa olevat elinkelpoiset yritykset voisivat toteuttaa yrityssaneerauksen varhaisessa vaiheessa ja näin välttää maksukyvyttömyyden. Em. direktiivi edellyttää OM:n johdolla tapahtuvan kansallisen toimeenpanon ohella kuvatun palvelujen kehittämistä.
- Tuetaan toimintamalleja yrittäjien jaksamisen parantamiseksi osana yrityspalveluekosysteemin kehittämistä
- Lisätä yrittäjien tietoisuutta YEL-vakuuttamisesta myös muun ansioperusteisen sosiaaliturvan määrittelyssä, jotta yrittäjät eivät alivakuuttaisi itseään
- Arvioidaan maksuhäiriöitä, perintäkuluja ja maksuaikoja koskevan lainsäädännön kehittämistarpeet. Positiivinen luottorekisteri otetaan käyttöön hallituskauden aikana, ja samalla lyhennetään maksuhäiriömerkintöjen kestoaikaa
- STM:ssä jatketaan hallitusohjelman mukaisesti yhdistelmävakuutuksen kehittämistä sosiaaliturvan uudistamisessa

3.7 Yrittäjille suunnattujen palveluiden räätälöinti erityisiin tarpeisiin ja tilanteisiin

Tavoitteena:

Lisätä julkisten palveluiden asiakaslähtöisyyttä räätälöimällä paremmin yrittäjille suunnattuja palveluita erityisiin tarpeisiin kuten nais-, maaseutu- ja maahanmuuttajayrittäjien ml. vammaisten ja osatyökykyisten yrittäjien erityistarpeet. Esimerkiksi maahanmuuttajayrittäjät tarvitsevat laajemmin tietoa sääntelystä, toimintaympäristöstä ja palveluista sekä myös työsuhdaneuvontaa usealla kielellä.

Myös omistajanvaihdostilanteissa olevilla yrittäjillä on erityistarpeita, jotka tulee huomioida palveluiden kehittämisessä, jotta kyetään lisäämään onnistuneilla omistajanvaihdoksilla alueiden elinvoimaa, kilpailukykyä, työllisyyttä ja toimeliaisuutta, kuten myös veto- ja pitovoimaa.

Lisäksi tavoitteena on lisätä nais-, maaseutu- ja maahanmuuttajayrittäjien yrittäjyys-, johtamis- ja liiketoimintaosaamista sekä tukea verkostoitumista ja kasvua.

Parantaa yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytyksiä osatyökykyisten ja muiden vaikeassa asemassa olevien työllistämiseksi hallitusohjelman mukaisesti⁴⁰.

⁴⁰ Yhteiskunnallisten yritysten osalta huomiota on kiinnitetty ”Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa”-raportissa, Dnro TEM/422/02.03.01/2019; raportti julkaistaan TEM:n julkaisusarjassa helmikuussa 2020